

17

9.

10.

11.

12

12

13

14

1723.

9. Hoffmannus, Fredericus: De fontibus medicatis Lanchota-
Nianibus.
10. Hoffmannus, Fredericus: De venae sectionis prudenti admini-
stratione
11. Hokeisel, Venil Fides: De fundamentis in doctrina, de
prescriptione et descriptione generum sacrae distinctionis
praesentis
- 12° Hokeisel, Ven. Fides: Dispositionum juris Divini praesentis
16 incerta fundamenta ex sana ratione petita et
petenda exhibet, et lectiones suas hucusque indicat.
- 13° Hokeisel, Ven. Fides: Schemasma de fundamentis repo-
situm, juris Divini praesentis de incerta. -- au-
tibus -- recursum subjecto scripturam Holschliensis
Catalogi 1721.
13. Knorr, Corvus Grollus: De actionibus praesentibus
juris Romani in simplex, Duplum, triplum et
quaduplum.
- 14° Knorrus, Cor. Grollus: De transactione non rescindenda
propter laesionem ultra dimidiam.

- 15^{a et b} = Ludwig, Joh. Seb.: De nexa scripturae et subscrip-
tionis. 2 Bunde. 1723 = 1737
16. Schlottius, Jo. Guerdus: De eo, quod justum est circa
ingratitude[m].
- 17^a Schnauserbach, Frid.: De respectu parentelae. 2 Bunde.
1723 = 1724.
18. Schneiderus, Joan. Fridemannus: De fide perfidis servanda
- 19^{a et b} Thomasius, Christianus: An poenae videntium, eos
infernantes, sint absurdae, et abrogandae? 2 Bunde
20. Thünimigius, Ludovicus Philippus: Specimen architecturae
civilis ad politicam applicatae, sistens curam
principis circa aedificia.

H.

7

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF
SACSEN-ANHALT
MAGDEBURG

1723

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

62. H.

Sply

1723

ga 7

Q. D. B. V.
DE

**COLLEGIIS
ET
CORPORIBVS OPI-
FICVM.**

Bon

**denen Sünfften und Innungen
derer Handwerker.**

EXERCITATIO IVRIDICA,
INDVLGENTE ILLVSTRI IVRECONSVLTORVM
ORDINE,

IN ACADEMIA FRIDRICIANA,
PRAESIDE

IO. GOTTLIEB HEINECCIO, ICTO,
SACR. REG. MAI. BORVSS. A CONS. AVL.
IVR. ET PHILOS. PROF. PVBL. ORDIN.

P. P.
A.

Gotthilff AVGVSTO SCHVMMANNO, HALL,
IVR. VIR. STVD.

D. SEPTEMBR. d^o 10° 1000° XIII.
H. L. Q. C.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
LITTERIS CHRISTIANI HENCKELII, ACAD. TYPOGR.

1723

V I R O
MAGNIFICO ATQVE CONSVLTISSIMO, DOMINO,
D O M I N O
GODOFREDO
LANGIO, ICTO,

SACR. REG. MAI. POL. ET EL.
SAX. AVLAE IVSTITIAEQVE CONSILIA-
RIO GRAVISSIMO, SVPREMAE CVRIAE PRO-
VINCIALIS, SCABINATVS ATQVE CONSISTORII
ELECTOR. ET DVCALIS ADSESSORI DIGNISSIMO,
VRBIS LIPSIENSIS EMINENTISSIMA DIGNITATE
CONSVLI, MAIORIS PRINCIPVM COLLEGII COL-
LEGIATO, VT ET AD AEDEM D. THOMAE
AERARII PRAEFECTO SVPREMO.

RELIQVA:

*PATRONO MAGNO, OPTI-
MO, MAXIMO.*

VIR MAGNIFICE ATQVE
CONSULTISSIME,
PATRONE OPTIME, MAXIME,

Vem TE, VIR MA-
GNIFICE, in cuius
prudentem animum
natura Saxoniae bono,
innumera doctrinae virtutumq; mu-
nera contulit, quibus vniuersum e-
ruditum & politicum orbem & ob-
strinxisti iam dudum TIBI, & magis
ma-

magisque quotidie obligas, non dicam veneratus, sed, quod decebat, admiratus sum adhuc, ignota licet, submississima tamen fide: eum nunc etiam alloqui, atque egregia mentis obseruantia salutare sustineo, non tam fiducia mei cuiuspiam meriti, quam TVAE, VIR CONSVLTISSIME, naturæ insigni bonitate fretus. Numen ipsum, cuius sub praesidio omnia delitescunt, non proximas sibi mentes tantum adspectu beare nouit, aut solis potentiorum precibus adnuit, sed & infimi subsellii hominum desideriiis vacat, nec quemquam tristem abire patitur, qui puram & castam mentem adfert. Sane haut alia de caussa accessum in praesenti molior ad TE, MECANAS, quam vt TIBI probem cultum, quem tacita huc vsque detulit vene-

)(2

ra-

ratio. Etenim virtus TVA, ac di-
uinum illud, omnium in TE ho-
minum conuertendi studia, artifici-
um efficere potest, vt omnes, qui ali-
quo ingenio sunt, atque cum Musis
versantur paullo familiarius, quid-
quid aut felicitate indolis, aut indu-
stria naturae possunt, id libentissime
arbitrio atque censurae TVAE sub-
iiciant. En TIBI causam, MAGNI-
FICE VIR, cur exercitationi huic
speciminique academico auspicatis-
simum TVVM praescriberem nomen,
vt sic ostenderem, quod vniuersum il-
lud harum paginarum, TIBI, PA-
TRONE, deuotum velim ac manci-
patum. Accedit, quod saepenumero
triumphantem audiuerim parentem
meum de affectu atque beneuolen-
tia, innumeris sibi modis a TVA hu-
manitate praestita, quam semper, vt
Ci-

Cicero consulatum suum, in ore habuit. Ex quo facile est ad intelligendum, studium illud atque inusitatam reuerentiam, a patre in me, filium, qui pro vna persona hic habendi, deriuatum fuisse, nec patrocinio TVO, id quod subiectissime efflagito, accidere mihi posse quidquam praestabilius. Reuocauit, dirigente supremo illo rerum omnium arbitro, Saxonia parentem meum, ciuem suum, & tempus instat, quo & mihi, relicta Fridericiana, in qua, tamquam in incunabulis sapientiae, hucusque delitui, regiones illae petendae sunt, quas pro patrio solo agnoscit parens meus. Auspicato haec transmigratio fiet, & coelum attigisse mihi videbor, si sub vmbra fauoris TVI conquiescere in posterum fuerit licitum; Dabis hoc precibus meis, dabis precibus clientis, in TVA virtute

) (3

tan-

tantum ponentis fiduciae, quantum
in pelago deerrantes nautae in benefi-
co Castorū fidere collocare solebant.
Quo circa, si specimen hoc iuridi-
cum, quod nunc iter ad **TE, PA-
TRONE EMINENTISSIME,**
adfectat, exploraturum, quibus
se Musae nostrae insinuare beneuo-
lentiae TVAE adytis possint, admi-
seris comiter: laudibus profecto TV-
IS nouus ad crescet titulus, eoque
allaborabo strenue, vt ne frustra me
dignum eo iudicio TVO existimes.
Vile quidem in speciem munus **TI-
BI, PATRONE,** qui incitata alio-
rum merita quadrigis, vt dicitur, albis,
antecedis, oblatum, quum vero pi-
u existimari soleat, qui, quantum po-
tuit, praestitit, ego quoque mola sal-
fa litabo, cum desint thura. Sic aui-
culas aiunt, cum nihil possent magni-
ficen-

ficentius, plumas duntaxat ad celebre Delphici Apollinis templum, sicut & apes ceras attulisse; iuuerit & me, MECAENAS, ad magnificum famæ TVAE templum, quod non illustri solum Lipsia, (siquidem eximia virtus hoc habet, vt exiguis vnus loci terminis non capiatur,) sed vniuersus eruditus orbis dudum TIBI exstruxit, chartaceum hocce munus attulisse. Profecto multa adhuc superessent capita, ex quibus noua gloriae TVAE momenta, quae TE, VIR MAGNE, vt umbra corpus consuevit sequi, deducenda essent, sed quemadmodum magnos viros virtute & modestia simul metiri par videtur: ita paginas illas admodum impares insignibus TVIS meritis esse intelligo, vt fatius arbitrer, TVAS virtutes, tamquam Agamemnonis caput, inuolutas silentio

lento relinquere, quam non ex vero
eas exprimere. Quæ quum ita sint,
nihil superest, quam vt TE, MA-
GNIFICE VIR, tanta felicitate frui
iubeam, cui nihil possit addi, praeter
perpetuitatem. DEVS TE seruet!
Dab. Halae Magdeb. II. Kal. Octobr.
A. R. S. clō lcccxxxiii.

MAGNIFICI TVI NOMINIS

Cultor deuotissimus

Gotthilff AVGVSTVS SCHVMANNVS.

Q. D. B. V.

DE

COLLEGIIS ET CORPORIBVS
OPIIFICVM

DISSERTATIO IVRIDICA.

CAPVT I.

DE

ORIGINE ET IVRE COLLEGIORVM ET
CORPORVM APVD ROMANOS.

§. I. *Instituti ratio & partitio dissertationis.* §. II. *Romulus in noua vrbe ciuibus opificia non permitti.* §. III. *Quia ea non conueniebant fini reipublicæ Romanae, qui erat potentia bellica.* §. IV. *Mutauit id NVMA, qui & opificiis adsuesfecit ciues, & collegia instituit.* §. V. *Collegia ab eo instituta qualia? Tibicines quinam fuerint? Quinam aurifices? Quinam fabri erarii, vt & fabri tignarii, dendrophori, centonarii, dolabrarii, scularii, tinctorum, sutores & reliqui opifices.* §. VI. *Collegiorum a Numa institutorum conuentus & sacra.* §. VII. *Cur ea collegia Numa contra Romuli institutum inuenerit?* §. VIII. *Collegia illa aboleuit TVLLVS HOSTILIVS, restituit SERVIVS TVLLIVS, ac de nouo suppressit TARQVINVS SVPERBVVS.* §. IX. *Primis reipublicæ liberæ temporibus nulla fuerunt collegia.* §. X. *Postea in usum*

A

reuo-

reuocata sunt a decemuiris. §. XI. Parum honorifica ta-
 men semper Romae fuit opificum conditio. §. XII. Et ta-
 men tunc veteribus illis collegiis noua addita. §. XIII. In-
 de natae sunt turbae reipublicae perniciosissimae. §. XIV.
 Quare SCio sublata sunt praeter paucissima. §. XV. Postea
 ea restituit nouaque addidit P. Clodius. §. XVI. Ac de-
 nuo eadem suppresserunt Caesar & Augustus. §. XVII.
 Digressio de collegiis sacrorum causa coeuntibus. §. XVIII.
 Inprimis de conuentibus Christianorum. §. XIX. Collegiis
 inimicissimi fuerunt Claudius, Traianus, & sequentes Im-
 peratores. §. XX. Quaedam tamen Collegia semper coeun-
 di potestatem retinuerunt. §. XXI. Quin & noua subinde in-
 stituta sunt indulgentia principum. §. XXII. Collegia er-
 go vel licita vel illicita. Illicitorum poenae. §. XXIII. In
 licita quomodo recipi potuerunt? §. XXIV. Quomodo illis
 exclusi? §. XXV. Antiquior pluribus collegiis interesse?
 §. XXVI. Collegia vniuersitates & quasi respublicas con-
 stituebant, & hinc iuribus minorum utebantur. §. XXVII.
 An iure antiquo heredes institui, fideicommissa & legata
 capere potuerunt? §. XXVIII. Quid ea in re legibus no-
 uis sensim immutatum sit? §. XXIX. Varias collegiorum
 immunitates. §. XXX. Eorumque causae.

§. I.

Instituti ra-
 tio, & par-
 ticio differ-
 rationis.

Onfilium est, de COLLEGIIS & COR-
 PORIBVS OPIFICVM, eorumque o-
 rigine & iuribus, paulo vberius agere,
 & ea maxime, quae vel praetermissa ab
 aliis, vel perfunctorie exposita sunt,
 edisserere curatus. Ne vero, quod
 vulgo fieri solet, peregrina patriaque
 iura imprudenter miscemus: ipsi di-
 ligentiae nostrae eos ponemus limites, vt priore capite Ro-
 manorum; posteriore Germanotum mores atque instituta
 circa

circa opificum collegia & corpora expendamus. Quo labore si ita defungemur, vt per Romanas patriasque antiquitates excurramus paullo liberius, & frequentius praestantissimis omnis aevi scriptoribus, quam BARTOLO & BALDO, (quos honoris causa nominamus,) denunciemus testimonium: facile, spero, id nobis condonabunt, quicumque faculi nostri intelligunt bona, nec compendiorum ambitu vniuersam eruditionem iuridicam circumscribendam existimant.

§. II.

Vt ergo ab ovo, quod aiunt, ordiamur: illud initio obseruamus, condita Roma, nullo loco in noua ac nascente ciuitate fuisse opifices, adeo, vt quaestum facere in officina indignum ciuium Romanorum personis visum sit. Quamuis enim hodie opificiorum artiumque manuariarum culturam rebus publicis omnibus commendent ciuilibus prudentiae auctores: aliter tamen rationes suas composuit ROMVLVS, qui Quirites ab artibus mechanicis, tamquam illiberali quaestu, penitus abstinere iussit. Testis est DIONYSIVS HALICARNASSEVS, a) qui Romuli persecutus instituta: Ἐπιδηφίης μὲν inquit, καὶ Βαναύσης, καὶ προσαγαγῆς ἐπιδημῶν αἰσχρῶν τέχνας, ὡς ἀφανίζοντας ἢ λυμανομένας, τὰ τε σώματα καὶ τὰς ψυχὰς τῶν μεταχειριζομένων δούλοις καὶ ξένοις ἐπέδωκε μεθόδευεν. Propterea fellularias quidem & sordidas, & turpium cupiditatum incitatrix artes, vt corporibus & animis trahantium noxias & pestiferas seruis & exteris exercendas tradidit. Quo loco quidem interpres τέχνην βαναύσων sordidam ariem transtulit: sed Graecis omnes artes mechanicas & manuarias, & maxime fabriles, βαναύσης adpellari, satis constat, vt merito mireris, etiam doctissimum SCHEFFERVUM b) inter mechanicas & sordidas vel fellularias artes distinguere, & his tantum βαναύσων nomen concedere, quum

Romulus in noua urbe opificia ciuibus non permisit.

A 2

tamen

a) Dionys. Halic. Ant. Rom. Lib. II, p. 98.

b) Scheffer. in indice Graec. ad Aelian, voce βαναύσων & τέχνη.

tamen & mechanicæ artes sapissime audiunt *βαναντοι*, & ipsi opifices vel *ἀποχειροβιωτοι* Graecis vocentur mechanici. a) Ex quibus, patet non fordidis tantum & sellulariis, sed omnibus in uniuersum artibus manuariis Romanis interdixisse Romulum, solisque feruis & peregrinis quaesum illum mercenarium reliquisse.

§. III.

Quia opificia non conueniebant fini reip. Romanae, qui erat potentia bellica.

Rationes huius instituti non adeo obscurae videntur. Quum enim ex fine omnia metienda sint; ad eum etiam in constituenda republica vnice respexit Romulus. Non aliam vero sibi finem proposuerat, quam potentiam bellicam & latam quaqua versum dominationem. Facile praeuidebat vir sagacissimus, nouam, quam condiderat, urbem neque commerciis, neque opificiis, neque agricultura vel re pecuaria, eam, quam animo conceperat, felicitatem consequuturam. Commerciis obstabant urbis situs Tiberini amnis angustia, onerariis nauibus eo quidem tempore vix peruia, b) & maxime tot florentissimarum vrbiuū portuumque vicinia, quorum luminibus officere, omnino videbatur difficillimum. Neque ex artibus opificiisque in tanta saeculi frugalitate multum splendoris sperari poterat nouae ciuitati, maxime quum aduenticia illa turba, quae Romam confluxerat, rei potius pecuariae & Itrociniis, quam artibus & opificiis, adfueuisset. Denique & agricultura ipsa agri Romani angustia parum quaestuofam promittere videbatur. Is enim, SIGONIO c) teste, principio fuit parum spatiosus, adco, vt ultra Tiberim in Hetruria nullus esset, Latium vero versum haut multum

a) Kuhn, in *Addit. ad Scheffer. indicem l. c.*

b) *Vid. Marliani Topogr. Rom. Lib. VII. Cap. I p. 277. Posterioribus tamen temporibus operam dederunt Romani, vt flauium hanc redderent nauigabilem: quamuis non nisi actuarie naues Romam vique pergerent, maiores Ostia ancoris alligauerunt. Ex de his temporibus intelligendus Dionys. Halic. Lib. III. p. 183., qui de huius fluminis commoditate satis magnifice sentit.*

c) *Sigonio de iure cit. Rom. Lib. I. Cap. II. p. 22.*

tum pateret. Quamobrem populo egeno, rudi, & nouarum rerum cupido, nihil magis conuenire videbatur, quam studium rei militaris, quod vnice sibi proposuisse Romulum, iam dudum obseruarunt auctores grauissimi, & in his HERM. CONRINGIUS. a) Ipsum sane Romulum DIONYSIUS HALICARNASSEVS b) nobis ficit, de instituenda re publica hunc in modum concionantem: Ἐτέρα εἶναι τὰ σώζοντα καὶ ποιῶντα μεγάλας ἐκ μικρῶν τὰς πόλεις ἐν μὲν τοῖς ὀθνεῖοις τὸ διὰ τὸν ὀπλῶν κρητῶν. Aliud esse, quod seruet ciuitates, & e paruis magnas faciat; nimirum in externis bellis armorum potentiam. Quem reipublicae scopum etiam paullo post commendat Romulus, dum libere proficitur, μαχητῆς τε καὶ δικαίης ἀνδρας, καὶ τὰς ἀλλὰς ἀρετὰς ἐπιτηδεύοντας τὸ τῆς πολιτείας χρεῖα ποιεῖν τοῖς Φρονίμοις ἀπὸ κατὰςησαμένοις, bellicosos viros, qui iustitiam caeterasque virtutes colant, prudentibus hominibus, qui respublicas constituerunt, earum constituendarum formam praebuisse. Quum ergo semel placuisset, Martis aleae committere ciuitatis fortunam: non solum id operam dedit Romulus, vt ciuitatem haberet frequentissimam, verum etiam, vt ipsi ciues ad arma sumenda essent expeditissimi. Iam satis intelligebat vir sagatae non minus, quam togatae prudentiae praesidiis instructissimus, mercatoribus atque opificibus non satis cum militia conuenire: neque ignorabat, artes manuaris parum robustos & agiles milites dare, qui multo rectius ruri adoluerent. Hinc & eum potissimum quaestum, qui ex agricultura prouenit, permittebat ciuibus, iisdemque, vt ait DIONYSIUS, c) τὸν τε πολεμικὸν καὶ τὸν γεωργικὸν ἐταξε βίον, tam bellica, quam rustica iniungebat munia. Et haec demum est genuina ratio, ob quam ciues artes manuaris facere vetuit Romulus, quae etiam alias gentes bellicosas permouit, vt vel erebuspublicis suis proscriberent opificia, vel certe arma iis numquam traderent. Aegyptiis sane igno-

- a) Conring, *ad Machiau, Princ. cap. XII, p. 227.*
 b) Dionys, *Halicarn. Antiqu. Rom. Lib. II, p. 79.*
 c) *Idem Lib. II, pag. 98.*

biliores habitos esse opifices, nec passos illos esse, militem his artibus contaminari, auctor est HERODOTVS. a) Idem de Lacedaemoniis testantur PLVTARCHVS, b) AELIANVS, c) & maxime XENOPHON, d) qui Spartanorum aliarumque Graecarum ciuitatum instituta inter se contendens: 'Εν μὲν γὰρ δήπῃς, inquit, ταῖς ἀλλαῖς πόλεσι πάντες χειμαρίζονται, ὅσον δύναται ὁ μὲν γεωργεῖ, ὁ δὲ ναυκληρεῖ, ὁ δ' ἐμπορεύεται, οἱ δὲ ἀπὸ τεχνῶν τρέφονται. ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ ὁ δουρῆργος τοῖς μὲν ἐλευθέροις, τῶν μὲν ἀμφὶ χειμαρισμὸν ἀπειπε μηδενὸς ἀπλοῦσαι. Nam alii in urbibus omnes, quocumque modo possunt, rem faciunt. Hic agrum colit, ille nauiculariae deditus est: hic mercatura, ille officio exercendo se alit. Spartaē vero Lycurgus ingenuis interdixit, quo minus ea, quibus rem facere possent, attingerent. Quum ergo Romulus, non minus ac Lycurgus ad potentiam bellicam omnia retulerit: non mirum profecto videbitur, eum etiam artes manuaris omnes, tamquam finī & scopo suo parum concinnas, e republica sua proseripuisse.

§. IV.

Satis diu istud Romuli institutum viguisse, credit DIONYSIUS HALICARNASSEVS, e) dum ait: καὶ διέμενεν ἕως πολλῆς χρόνος δι' αἰχρόνης ὄψα Ῥωμαίοις τὰ τοιαῦτα ἔργα, καὶ ὅπ' ἔθενός τῶν αὐθυγενῶν ἐπιτηδεύομενα: longaque tempore pudori fuerunt Romanis opera talia, ita, ut nemo ex indigenis animum ad ea adplicaret. Sed constat tamen aliunde, non diutius illud mansisse, quam ipsum Romuli imperium. Numa enim, qui Romulo successit, nihil fecit reliqui, ut ciues feroces opificiorum artiumque redderet studiosiores. Hinc non solum ciuibus eum quaestum permisit, verum etiam ipsos opifices in certa collegia vel corpora

Id mutauit
Numa, qui &
opificiis ad-
suefecit ciues
& collegia in-
stituit.

a) Herodot. Lib. II. Cap. XLII.

b) Plutarch. in compar. Lycurgi & Numa. pag. 76.

c) Aelian. Var. Hist. Lib. VI. Cap. VI.

d) Xenoph. de Laced. republ. Cap. VII. 1 & 2. p. 79. Tomo V. Oper. edit. Oxon.

e) Dionys. Halic. Lib. II. p. 93.

pora primus descripsit. Rem memoriae prodidere PLINIVS a) & PLVTARCHVS, b) cuius verba audire iuuat: τῶν δὲ ἀπὸ αὐτῆς πολιευμάτων ἢ κατὰ τέχνας διανομὴ τῆς πλεθρῆς μάλιστα θαυμάζειται -- Ἦν δὲ ἡ διανομὴ κατὰ τὰς τέχνας ΑΥΑΝΤΩΝ, ΧΡΥΣΟΧΟΩΝ, ΤΕΚΤΟΝΩΝ, ΒΑΦΕΩΝ, ΣΚΥΤΟΤΟΜΩΝ, ΣΚΥΤΟΔΕΥΩΝ, ΚΑΛΚΕΩΝ, ΚΕΡΑΜΕΩΝ, τὰς δὲ λοιπὰς τέχνας εἰς ταυτὸ συναγαγῶν ἐν αὐτῷ ἐκ πασῶν ἐπέδειξε σύστημα; κοινανίας δὲ καὶ συνόδους καὶ θεῶν τιμὰς ἀποδοῦς ἐκάστῳ γένοιτο πρεπέσας τότε πρῶτον ἐκ τῆς πόλεως ἀνέειλε τὸ λέγεσθαι καὶ νομίζεσθαι τὰς μὲν Σαρδίους, τὰς δὲ Ῥωμαίους, καὶ τὰς μὲν Τάτις, τὰς δὲ Ῥωμύλις πολίτας. *Præ ceteris eius institutis commendatur populi per artificia centuriatio.* -- *Diuisit autem ciuitatem per artes TIBICINVM, AVRIFICVM, FABRVN, TINCTORVM, SVTORVM, CORIARIORVM, AERARIORVM, FIGVLORVM.* *Reliquas artes in vnum collegit, fecitque ex omnibus corpus vnum, collegiaque & concilia atque sacra, cuique seclæ decentia attribuit.* Ita primum sustulit ex vrbe factiones, ut hi Sabini, illi Romani, hi Tatii, illi Romuli ciues haberentur vocarenturque. Haec PLVTARCHVS, cuius verba illustraturi, tum de ipsiis his collegiis a Numa inuentis, tum de eorum institutis, tum de rationibus denique, quibus permotus Numa opifices in collegia & corpora descripsit, agemus paullo accuratius.

§ V.

Novem hic recensentur artificum collegia, quae Numa instituisse dicitur. Horum primum est TIBICINVM, quibus sequiore aeuo etiam FIDICINES sese adiunxerunt, teste marmore apud SMETIVM a) dedicato quippe
COLLEGIO TIBICINVM
ET FIDICINVM ROMANORVM
Q. S. P. S.

Collegia a Numa instituta qualia? Tibicines quinam fuerint?

id

- a) Plin *Hist. nat. Lib. XXXIV, cap. I. & Lib. XXXV, cap. XII.*
b) Plutarch, in Numa p. 71.
c) Smet, *Inscript. p. XXXIV, 9.* Gruter, *Inscr. pag. CCLXIX, 2.*

id est, vt in alio marmore a) hae litterae ac notae exponuntur, QVI SACRIS PVBLICIS PRAESTO SVNT. Ex quibus simul intelligimus, cur primus inter collegia locus tibi- cinibus attributus sit. Non enim ad priuatorum vsum, sed ad sacra pertinebat hoc tibiis canendi artificium, siquidem, VALERIO MAXIMO b) teste, *inter publicas priuatasque ferias, actiones, personis recto capite variaque veste velatis, concentusque edebant.* Vnde & fas illis erat in aede Iouis epulari. Quod ius quum illis a censoribus eriperetur, vno agmine Tibur secesserunt, non nisi dolo inde reducendi, vino quippe sub honoris specie inebriati, & in plaustris Romam reuerti, vti ab eodem VALERIO c) & LIVIO d) refertur. Secundum collegium AVRIFICVM fuit, cuius itidem mentio fit in marmore apud SMETIVM, e) in quo MAGISTER QVINQVENNALIS COLLEGII AVRIFICVM nominatur. Huic vero collegio procul dubio ideo tam honorificus datus est locus, quia Veturii Mamurii, aurificis operae percommode vsus fuerat Numa in effingendis scutis ancili caelitus delapso similibus. f) Eius enim solertiam tanti fecit Numa, vt & in carminibus Saliorum, FESTO g) auctore, frequentissime eius nomen audiretur. Tertium collegium non FABRVM fuit, vt PLVTARCHI fert ordo, sed AERARIORVM FABRVM, vt obseruauit PLINIUS, h) qui de re aeraria agens: *Docuimus, inquit, quamdiu populus Romanus aere tantum signato vsus esset, & alia, quae vetustas tradidit, quum aequalem vrbi auctoritatem eius declararet, a Rege Numa tertio collegio aerariorum fabrum instituto.* Non dubito,

Quinam aurifices?

Quinam fabri aerarii?

- a) Smet. *Inscr. pag. LVII, 1.*
 b) Valer. Max. *Lib. II. Cap. V. n. 4.*
 c) Valer. Max. *l. c.*
 d) Liu. *Lib. IX. Cap. XXX.*
 e) Smet. *Inscript. p. XCVI. 4.*
 f) Plutarch. *in Numa p. 69.*
 g) Festus *voce Mamurius, & ibi Dacer. p. 219.*
 h) Plin. *Hist. Nat. Lib. XXXIV. Cap. I.*

dubito, quin hi antiquissimis temporibus etiam eudendis numis operam locarint: siquidem antiquissimi Romanorum numi aenei tantum fuerunt. a) Postea eam operam in se susceperunt FLATVRARI AVRI ET ARGENTI MONETARI, b) quibus modo triumviri, modo quatuorviri auro argento aeri flando feriundo, c) necnon triumviri, mensarii, d) & EXACTORES ARGENTI ET AERIS e) praeerant, quorum isti eudendis numis, illi iisdem expendendis, hi materiae vel metallo colligendis praefecti fuisse videntur. Proximi his fabris aerariis procul dubio fuerunt FABRI, quibus posteriore aevo etiam CENTO. Et fabri tignarii, centonarii, dendrophori, dolabrarii, scalarii. M. f) etiam DENDROPHORI iuncti sunt. Hinc saepe in vetustis marmoribus occurrit COLL. EABR. TIGNAR. g) COLL. FABROR. ET CENTONAR. h) COLL. DENDROPHOR. FABRVM CENTONARIORVM. i) CENTVR. CENTONARIORVM, DOLABRARIORVM. SCALARIORVM, k) e quibus sese vix expedire adhuc potuerunt eruditi. Fabri tignarii qui sint, nemo ignorat. Hi autem quum simul coërcendis restringendisque incendiis darent operam, l) eoque sine, duce praefecto vigilum, cum dolabris vncis aliisque machinis vrbem noctu obirent: m) facile patet, cur fabris iungantur *centuriae scalariorum & dolabrariorum*. Eadem de causa fabris etiam

B

accen-

- a) Plin. *l. c.*
 b) Smet. *Inscript. p. CXLIX, 5.*
 c) Horom. *de Magistrat. Rom. p. 436.* Alex. ab Alex. *gen. diar. Lib. III. Cap. XVI.*
 d) Liu. *Lib. XXIII, Cap. XXI. L. XXIV, C. XVIII, L. XXVI, Cap. XXXVI.*
 e) Gruter. *Inscr. p. XXXVI, 8.*
 f) *L. I. Cod. Theod. de Centon. & dendroph. L. XIV. Tit. VIII.*
 g) Smet. *Inscript. p. LVII, 3.*
 h) Smet. *Inscript. p. LXXV, 6. p. CLX, 1, 2, 3.*
 i) Smet. *Inscript. p. XLVI, 4.*
 k) Smet. *Inscript. p. CLIX, 13.*
 l) Plin. *Lib. X. Epist. XLII.*
 m) *L. 3. §. 3. D. de offic. praef. vigil.*

accensentur *centonarîi*, non a numero id nomen adepti, sed a *centonibus*. Centones vero vt e IVLIO CAESARE, a) VEGETIO b) ipsoque Iure nostro c) constat, erant machinæ, ad restinguenda incendia comparatae. De dendrophoris quam maxime dubitant eruditi. HADRIANO TVRNEBO d) enim materiam ad machinas bellicas castrenses & poliorceticas aduexisse videntur. PIERIVS VALERIANVS e) eosdem ratiarios fuisse maault. Ab vtroque sententiam suam seiungit CLAVD. SALMASIVS, f) qui dendrophorum collegium non ad artem aliquam fabrillem, sed deorum cultum pertinuisse contendit. Denique acutissimus humanissimusque IAC. GOTHOFREDVS, g) eumque sequutus THOM. REINESIVS, h) duorum generum dendrophoros sibi repetisse visi sunt, quorum alterum in re fabrilis, alterum in cultu Deorum fuerit occupatum. Sed omnino fabrilis arti operam dederunt omnes dendrophori, in findendis quippe siluis, caedendis arboribus, carbonibus faciendis, aduehendis lignis aliisque huiusmodi operis occupati; i) ideoque & fabris eos iungi praecipit CONSTANTINVS M. Iidem tamen & facris operabantur, vt paullo post paragrafo proxima ostendemus. Vt adeo nec SALMASIO causa fuerit suggillandi TVRNEBVM, nec GOTHOFREDO, ex vno dendrophorum collegio duo diuersa fingendi. TINCTORVM & SVTORVM collegia, quae superioribus subiungit PLVTARCHVS, non magis veteribus memorantur, ac collegium FIGVLORVM, nisi quod

*Tinctores, fa-
tores & reli-
qui opifices
quinam fue-
runt?*

a) Iul. Caes. *de bello civili Lib. II. Cap. X.*

b) Veget. *de re milit. Lib. IV. cap. XV.*

c) L. 12 § 13. *de instruct. vel instrum. leg.*

d) Turneb. *Adu. far. Lib. XXIX. Cap. XVI.*

e) Pier. Valer. *Serm. I.*

f) Salmat. ad Spartian. *Caracoll. Cap. IX.*

g) Iac. Gothofr. *ad L. 20. Cod. Theod. de pagan. & L. 1. Cod. Theod. de centon. & dendroph.*

h) Thom. Reines. *Inscript. Class. 1. 40. p. 75.*

i) Alciat. *ad L. 167. D. de verb. signif.*

quod PLINIUS a) hoc septimum tenuisse locum refert. CORPVS CORIARIORVM MAGNARIORVM SOLA-
LARIORVM, nec non CORIAARVM in marmoribus Ro-
manis b) occurrit, & fortassis pars quaedam fuit illius col-
legii coriariorum, quod instituerat Numa. Reliquos opifi-
ces quum in vnum collegium coniecisse dicatur Numa: illud
mea quidem sententia non aliud fuerit, quam illud ex quo
postea natum est COLLEGIVM MAGNVM, quod sequio-
re aevo ad sacra magis quam opificia pertinuit. Eius ali-
quot vetusta marmora c) memmerunt, veluti illud Roma-
num:

D. M.
TI. CLAVDIO.
ONESIMO.
VIATORI
COLLEGI MAGNI.
EL. ZMYRNA CONI.

Et haec quidem sunt nouem illa collegia, quae a Numa Pom-
pilio instituta fuisse, e PLVTARCHO discimus.

§. VI.

Ex eodem vero etiam adparet, collegiis his Numam non
solum sodalitates suas vel conuentus, verum etiam sacra cui-
libet conuenientia dedisse. Sodalitates eo pertinebant, quod
liceret collegiis stans diebus coire, & de rebus ad opificium
& collegii vtilitatem pertinentibus consulere in medium, &
sumptibus corrogatis epulari: d) id quod apud Graecos *ερα-
γία* adpellabatur. Eo sine singulis collegiis praerant, qui
collegium ipsum dirigerent, alii, qui eiusdem negotia cura-
rent, alii, qui fisci rationes conficerent, alii denique, qui col-
legis ministrarent. Quo in marmoribus pertinent MAGI-

*Collegiorum
a) Numa insti-
tutorum con-
uentus &
sacra.*

B 2

STRI

- a) Plin. *hist. nat. Lib. XXXV. Cap. XII.*
b) Smet. *Inscript. p. LVIII, 1. Lazius de republ. Rom. Lib. XII. Cap.*
IV. p. 900.
c) Smet. *Inscript. p. XXVII, 6. p. XLVII, 10.*
d) *L. 20. C. Theod. de pagan.*

STRI QVINQVENNALES COLL. FABR. TIGNA-
 RIOR. a) MAGISTRI QVINQVENNAL. COLL. AV-
 RIFICVM, b) PROCVRATOR TIBICINVM ROMA-
 NOR. c) QVAESTOR COLL. CENTONARIOR. d)
 HONORATI ET SCRIBAE COLL. FABR. TIGNAR. e)
 COLLEGI MAGNI VIATOR, f) Quin quum inuisa
 paullatim esse coepissent collegia: coeperunt singula sibi e
 patriciis & nobilibus adfiscere patronos, quorum praesidio
 apud Senatum populumque vterentur. Hinc passim in ve-
 tustis marmoribus laudantur PATRONI COLL. CEN-
 TONARIORVM g) DENDROPHORORVM, h) FA-
 BRORVM i) & huius generis alii, quorum de origine at-
 que officio iam alio loco k) fusius actum est. Erat praeterea
 collegiis singulis fiscus, qui ARKA adpellatur in iure nostro l)
 & in marmore Romano, m) in quo statuitur, vt ANNVI.
 X. DC. DIE VIII. KAL. OCTOBR. NATALI
 DIVI AVGVSTI EROGENTVR EX ARK. Idem Numa
 etiam sacra quaedam cuius collegio propria esse voluit, de qui-
 bus quamvis hodie non adeo exacta nobis suppetat notitia;
 ea tamen, quae commune naufragium euaserunt, tamquam
 fractas tabulas colligere iuuabit. Singulis ergo collegiis erant
 certii dii, qui iisdem praesse dicebantur, & in vetustis mar-
 moribus saepe vocabantur *gentii*. Sic GENIVS COLLEG.
 CENT.

a) Smet. *Inscr.* p. XCVI, 4.b) Idem. *Inscr.* p. XCVI, 2.c) Smet. *Inscr.* p. CXLIX, 24.d) Smet. *Inscr.* p. CLIX, 15.e) Smet. *Inscr.* p. LVII, 3.f) Smet. *Inscript.* p. XCVII, 10.g) Reines *Inscript. Class.* I, 302.h) Idem *Classe* I, 283.i) Idem *Classe* II, 17.k) Praefidis *Synonym. Antiqu. Rom. Lib. I. Tit. II. n. XXIX.*l) *L. I. § 1. ff. quod cuiuscunque uniuers. nomine.*m) Smet. *Inscript.* p. XXXIV, 19

CENT. est apud REINESIVM: a) GENIVS COLLEGII TIBICINVM ROMANORVM Q. S. P. P. apud RAPH. VOLATERANVM b) & eundem. c) Singulis quoque collegiis festi erant dies, quibus praecipue sacris operabantur. De tibicinibus notum est, eos Idibus Iuniis celebrasse quinquatrus minufculas, quibus feriat per urbem vagabantur, & ad aedem Mineruae conueniebant. d) Eidem Deae etiam fullones & cerdones vel tinctores sacra fecisse quinquatribus maioribus XIV. Kal. Aprilis, auctor est OVIDIVS, e) qui postquam docuit, festis illis diebus philosophos, medicos, magistros litterarios, pictoresque, & lanam tractantes sacra fecisse Mineruae etiam fullonum & cerdonum ita meminit:

Hanc cole, qui maculas laevis de vestibus aufers:

Hanc cole velleribus, quisquis abena paras:

Praecipue fabris sacra fuisse propria ac veluti domestica, vel inde constat, quod alicubi etiam singularia templa erant, in quibus sacra facerent. Sic enim TEMPLVM CENTONARIORVM ET FABRORVM, Regii celebre occurrit in marmore apud GRVTERVM f) Praecipue tamen fabri Siluanum coluisse, & in eius honorem frondes & ramos pinuum e luco sacro excisarum per urbem tulisse videntur, quod etiam alibi in Bacchi, Apollinis, Hecates & Cereris sacris fieri consueuisse, ex STRABONE, g) & ARTEMIDORO h) discimus. Et ideo non ipsi modo hi fabri; sed & Siluanus, quem hoc ritu colebant, DENDROPHORVS audit in hoc marmore: i)

B 3

SYL-

- a) Reines. *Class.* I. n. 302.
 b) Raph. Volaterr. *Comm. Urb. Lib.* XXX.
 c) Reines. *Class.* I. n. 167.
 d) Liu. *Lib.* IX. *Cap.* XXX.
 e) Ouid. *Pastor. Lib.* III. v. 821.
 f) Gruter. *Inscript.* p. CI, 1.
 g) Strabo *Lib.* X.
 h) Artemid. *Lib.* II. *Cap.* XLII.
 i) Smet. *Inscript.* p. XXVII, 10.

SILVANO. DENDROPHORO. SACRVM.
 M. POBLICIVS. HILARVS. MARGAR. Q. Q.
 P. P. CVM LIBERIS. MAGNO. ET.
 HERMONIANO. DENDROPHORIS.
 M. D. M. DE. SVO. FECIT.

Quo etiam adludens VIRGILIUS: a)

Et teneram, inquit, ab radice ferens, Siluane, cupressum.

Et ex eo simul reddi poterit ratio, cur Honorius augustus b) dendrophorum collegium, tamquam ad profanum deorum cultum & superstitionem comparatum, sacra & epulas facere vetuerit. Inde enim non sequitur, vt dendrophori hi ab aliis, qui rei fabrilis operam dederunt, fuerint diuersi, aut vt Imperator iste dendrophorum plane collegium sustulerit, sed vt sacra tantum, a Numa fabris tradita, & constante vsu seruata, tamquam supersticiosa, primus aboleuerit.

§. VII.

*Cur eo Numa
 contra Romu-
 lum institutum
 inueni-
 rit?*

Reliquum est, vt quas rationes habuerit Numa collegia ista instituendi, tantumque honorem deferendi opificibus, paullo accuratius disquiramus. Scilicet vti Romulus istas artes indignas Quiritibus existimauerat, quia ad potentiam bellicam omnia referebat: ita Numa eas artes iisdem quam maxime commendabat, quia acrem, qua flagrabant, bellandi cupiditatem extinguere quam maxime annitebatur. Ipse erat gente Sabinus. Sabinorum vero minime omnium intererat, Romanos armis valere, quippe a quibus iam imperante Romulo tantum non ad incitas fuerant redacti. Ne ergo reliquias Sabinorum excinderent, omnino iis suadebat prudentia, vt, quoad fieri posset, Romanorum ferociam suppresserent. Hinc a PLVTARCHO c) memoriae proditum est, vacillante Numa, & regnum oblatum respiciente, patrem eius Pomponium, & Ancum Marcium, gene-

a) Virgil. *Aeneid. Lib. IX. v. 81.*

b) *L. 20. C. Theod. de pagan.*

c) Plutarch. *in Numa, p. 63.*

rum, multis verbis eum cohortatos esse ad fasces suscipiendas. Praecipuum vero, quo utebantur, hoc erat argumentum: *Εἰ δὲ δὴ καὶ παύσασιν ἀκραῶς ἔχουσι καὶ μανικῶς πρὸς πόλεμον ἀεὶ ἐγγὺς βέλτιον ἀλλαχόσε τὴν ἀρετὴν αὐτῶν τρέψου, διὰ χειρὸς ἔχουσας τὰς ἡνίας τῇ δὲ παλῆδι καὶ παύσῃ τῶν Σαβίνων ἔθνευ συνέσμιον εὐνίας καὶ φιλίας πρὸς πόλιν ἀμείψασαν καὶ δυνατὴν γένοσθαι.*
Quod si etiam populus Romanus immodico & insano bellandi ardeat studio; nonne satius sit, habenas tenentem ALIO DIVERTERE feruorem eius, patriaeque atque vniuersae Sabinorum genti florentem ciuitatem & opulentam necessitudine & amicitia copulare? Sabinorum ergo studio, ad extinguendam Romanorum ferociam omnem operam omniaque confilia contulit Numa: neque minus ea in re ipsorum patriciorum Romanorum, a quibus ad regnum fuerat euectus, desiderio satisfecit. Nam & hi, perosi Romuli instituta, ipsi auctores fuerunt nouo regi, vt ciuitatem bellicosam ad pacis consilia traduceret. Hinc cum denuo prae se ferret Numa, se ab oblato regno abhorreere, causamque interfereret, quod ferox populus & dominandi libidine incensus, ardentem viuidumque regem desideret: patres a senatu missi, teste eodem PLVTARCHO, a) responderunt: *τίς δὲ δίδου, εἰ καὶ νικῶντι δήμῳ πολέμια κόρος ἔσται, καὶ μεσοὶ θριάμβων καὶ λαφύρων γεγονότες, ἡγεμόνα πρᾶον καὶ δικῆς ἐτάρον ἐπ' εὐνομίᾳ καὶ εὐερίᾳ ποθῶσιν;* *Quid si victor in populum iam satietas ceperit belli, triumphisque expletus & manubiis sedatus principem & iustitiae cultorem ad ciuitatem legibus & pace temperandam exoptet?* Quum ergo semel consilium hoc cepisset Numa, se sibi alium ac diuersum regnandi finem ob oculos positurum, quam ad quem omnia retulerat Romulus: fieri non poterat, quin & leges daret, Romuli institutis plane contrarias, & non ad excitandam fortitudinem, sed reprimendos ferocis populi spiritus vnice comparatas. Id quod etiam LIVIUS b)

obfer-

a) Plutarch, in Numa p. 63.

b) Liu. Lib. I. Cap. XIX.

obseruat, dum de latis a Numa legibus ita scribit: *Vrbem nouam, conditam vi & armis, iure, legibus ac moribus de integro condere parauit, quibus cum inter bella adfuescere videret non posse, (quippe essetis militia animis,) mitigandam ferocem populum armorum defuetudine rarus est. Et nonnullis interiectis: a) Ita duo deinceps reges, alius alia via, ille bello, hic pace, ciuitatem auxerunt. Quae quum ita sint, nemini profecto mirum videbitur, Numam etiam artibus manuariis & sellulariis adfuefacere plebem decreuisse, eoque sine ipso opifices in certa collegia & corpora primum descripsisse, vt tanto honestius huic quaestui in posterum vacarent.*

s. VIII.

Ea Collegia deinde aboluit Tullus Hostilius, restituit Seruius Tullius, ac denuo suppressit Tarquinius superbus.

Enimuero quemadmodum Numa Romuli: ita Tullus Hostilius Numae instituta tantum non omnia sustulit. Tantum enim abest, vt tertius ille Rex Romanorum quiete ac otio marcescere ciuitatem passus sit, vt nihil nisi arma & bella spirarit, eaque in re ipsum Romulum superarit. Quae de re LIVIVS: b) *Senescere, inquit, ciuitatem otio ratus, vndique materiam excitandi belli quaesuit; cui & EXCERPTA PEIRESCIANA c) respondent, quorum verba semel, id est, Latine hoc loco producere erit volupe: Tullus Hostilius in bello aduersus hostem fortissimus habebatur, sed deos idem magnopere contemnebat. Quae vltima verba eo procul dubio pertinent, quod vir fortissimus a superstitione, cui nimium indulserat Numa, alienissimus fuerit. Omnia ergo, exemplo Romuli ad potentiam virtutemque bellicam referebat, egregius, vt a FLORO d) adpellatur, militiae artifex, quin ipso Romulo, LIVIO e) iudice, acrior. Ex quo regnandi sine facile colligere licebit, Tullo Hostilio nec*

a) Liu. Lib. I. Cap. XXI.

b) Liu. Lib. I. Cap. XXI.

c) Excerpta Peiresciana, Cap. XXII. p. 568.

d) Flor. Lib. I. Cap. VIII.

e) Liu. Lib. I. Cap. XXIII.

nec ciues opificiis vacantes, nec eorum collegia magnopere placere potuisse. Veterum enim Romanorum militia selecta erat, non mercenaria. Atqui ad primam praecōnis vocem nomen dare regi, delectum habenti, arma sumere pro republica, colligere sarcinulas, in castris excubare pro securitate reipublicae, & sub ipsis denique pellibus hibernare, minime omnium integrum est iis, qui in officinis delitescunt, & artibus manuariis victitant. Ergo satis verosimile est, Tullum Hostilium Numae Pompilii institutum de collegiis opificum sustulisse. Quod ne gratis videamur adfirmare, colligere id nobis licebit ex FLORO, a) qui collegiorum originem ad Seruium Tullium regem refert, his verbis: *Ab hoc populus Romanus relatus in censum, digestus in classes, curiis atque COLLEGIIS distributus, summaque regis solertia ita est ordinata respublica, ut omnia patrimonii, dignitatis, aetatis, ARTIVM, officiorumque discrimina in tabulas referrentur.* Scilicet ea non ita intelligenda videntur, ac si primus haec collegia inuenerit Seruius, sed quod a Numa inuenta reuocauerit in usum, descriptaque in classes ciuitate, etiam centurias quasdam ex fabris, reliquisque opificibus conferit, ceu ex DIONYSIO HALIC. b) constat. Enimvero ne sic quidem mansere collegia. Tarquinius enim superbus ea non fecus, ac alia Numae instituta proposito edicto sustulit. Qua de re DIONYSIVS HALIC: c) *Συνόδους δὲ συμπάσας, ἕσασιν πρότερον ἐγένοντο κομητῶν, ἢ Φεαλειῶν, ἢ γειτόνων, ἐν τῆ πόλει καὶ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, ἐφ' ἕκαστα καὶ θυσίας πάσας κοινῇ προσέειπε, μηκέτι συνελθόν, ἵνα μὴ συνιόντες εἰς τὸ αἰεὶ πολλοὶ βυλάδες ἀπορήτης μετ' ἀλλήλων ποίωσι καὶ περὶ καθ' ἀλώσεως τῆς ἀρχῆς.* Praeterea coetus omnes paganorum, curialium, vicinorum, vel in agris, vel in vrbe, antea sacrorum causa fieri solitos, vno edicto in posterum vetuit: ne multis in vnum locum conuenientibus, arcana de con-

C

uellen-

- a) Flor. Lib. I. Cap. VI.
 b) Dionys. Halic. Lib. IV. p. 221.
 c) Idem. Lib. IV. p. 246.

uellenda tyrannide mirentur consilia. Et hac in re tyranni mores expressit Tarquinius, ad quos, ARISTOTELE a) teste, etiam haec pertinent: *neque conuentiones permittere, neque sodalitatem neque disciplinam, neque aliud quidpiam huiusmodi: sed omnia cauere, unde solent exoriri duo, animositas scilicet & fides.* Ex quibus simul facile est ad intelligendum, non tam ipsa opificia, quam opificum collegia & corpora, suppressisse Tarquinium. In officinis enim desidere ciues, & perpetuo sudore miseram vitam tolerare, non incommodum regi, sed rebus eius mirifice proficuum videbatur.

§. IX.

Primis temporibus reip. liberae collegia nulla fuerunt.

Eiectis Tarquiniis, id sibi negotium datum credebant patres, ut ad se raperent rempublicam, & aristocratiam, plebe suppressa, instituerent. Inde innumerae natae sunt concertationes inter optimates & plebeios, quae tum demum paulatim extinctae sunt, quum, communicatis cum plebe magistratibus & sacerdotiis, aequa vtriusque factionis iura esse coepissent. Non dissimulat isthoc patriciorum consilium Appius Claudius apud DIONYSIVM HALIC. b) Incuratus enim a Valerio impotentis aduersus plebem odii, respondit: *Quod me Valerius difficilem adpellauit, & maiorum hominum antesignanum, infensumque plebi, & PAUCORVM POTENTIAE studiosum, uti deis oraculis regi excoqui, quod optimatum regimen tuear: communia mihi VOBISCVM sunt crimina, quotquot, quum sitis ipsi meliores, detestatis deteriorum imperium, & quam a maioribus accepistis, rempublicam non finitis degenerare in deterrimam omnium speciem popularis regimini.* Plebs ergo quum spe libertatis & popularis imperii reges pepulisset: patres aristocratiam meditabantur; & hinc non poterat non summa rerum confusio nasci ex tam male temperato ciuitatis statu. Atqui aristocratico regimini nihil minus conuenit, quam collegia & sodalitates, quibus factiones & fe-

a) Aristot. Polit. Lib. V. Cap. XI.

b) Dionys. Halic. Lib. VI. pag. 336.

& seditiones aluntur. Hinc eas ex eiusmodi rebus publicis proscribendas esse monent civilium rerum scriptores. a) Quae quum ita sint, facile conicere licebit, de restitutione collegiorum & corporum a Tarquinio Superbo proscriptorum non multum laborasse patricios. Quin tantum abest, ut tum collegia & corpora opificum in vrbe esse possint, ut potius ne opificia quidem exerceri a ciuibus voluerint, bellis quippe perpetuis a Tarquinio eiusque sociis fatigati. Multa sunt, quibus id demonstrare licet, argumenta. Primo enim Menenius Agrippa, quum plebs in montem sacrum secessisset, & varia essent patrum ea de secessione consilia, ita censebat: b) καὶ οὐ προστίθῃμι ἐνταῦθα, ὅτι πολεμικῶν ἐπιτηδείων σωματίων ἡμῶν ἐν τῷ παρόντι δεῖ εὐγεωργῶν, εὐδὲ θεῶν ἐμπορῶν, εὐδὲ τῶν παρὰ τὰς θανάσιμας τέχνας ἀσχολημένων. *Taceo, quod bello apriatis corporibus nunc opus habemus, non agricolis, nec mercenariis, nec negotiatoribus, nec opificibus sellulariis.* Deinde quum A. Virginio Fricosto Rucilo & Sp. Seruillio Structo Coss. A. V. C. CCLXXVII. magna esset anno-nae grauitas, id malum tanto molestius ciuitati fuisse ait DIONYSIVS HALICARNASS. c) quod proximo lustro censa fuerint robustae aetatis ciuium plus centum & decem millia, mulierum autem & puerorum, seruitiorum item, negotiatorum & opificum, inquilinorum, triplo plures. Ne cui autem mirum videretur, negociatores & opifices seorsum numerari, statim addit auctor πολιμάρταλ(οι: οὐδὲν γὰρ εἰς τὴν Ῥωμαίων ἕτε κάπηλον, ἕτε χειροτέχνην βίον ἔχων. *Neque enim ciui Romano aut cauponari, aut arte manualia viduum quaerere licebat.* In quae verba quidem incidens SIGONIVS, d) vix sese expedire potest, quippe cui certum videtur, iam inde a Numa aetate ciues opificiis vacare coepisse. Vnde etiam ita intellige-

C 2

gen-

a) Vid. Hert. Elem. Polit. Lib. II. Sect. VI. §. V. & XX. p. 333. & 387. Conr. H. ff. verump. vbi de Vltrei, §. XX.

b) Dionys. Halic. Lib. VI. p. 382.

c) Dionys. Halic. Lib. IX. p. 583.

d) Sigon. de antiqu. iure ciu. Rom. L. II. C. II. p. 340.

gendum putat DIONYSIVM, quod e ciuibus quidem multi artibus manuariis vixerint, sed ideo tamen contemptum habiti, & a reliquis germanisque ciuibus secreti, quippe nec admilitiam vocati propter ignauitiam, nec vllis tributis, ob tenues opes, obnoxii. Enim vero rationem hic fugere SIGONIVM facile patet. Ciues enim DIONYSIVS hic opponit inquilinis, iisque opifices & negotiatores ideo adnumerat, quia probro fuerit ciui Romano, huiusmodi quaestum facere. Vnde certissimum videtur, nec opificia hoc tempore permiffa ciuibus, nec collegia & corpora opificum a Tarquinio abolita tunc adhuc restituta fuisse.

§. X.

*Postea in v-
sum reuocata
a decemuiris.*

Ast paulatim ea collegia in vsum reuocata videntur, ex quo plebs primum tribunos plebis, ac deinde ius honorum ac sacerdotiorum extorquere senatui coeperat. Paulo post enim illa tempora collegia illa stabilita animaduertimus in LEGIBVS DVODECIM TABVLARVM. Colligi sane id potest ex CAIO, iureconsulto, a) cuius haec ea de re verba sunt: *Sodales sunt, qui eiusdem collegii sunt, quam Graeci ἐταίρων vocant. His autem potestatem facit lex, PACTIONEM QVAM VELINT, SIBI FACERE, DVM NE QVID EX PVBLICA LEGE CORRVPANT. Sed haec lex videtur ex lege Solonis translata esse.* Non solum ergo collegia esse passi sunt decemuiri, verum etiam facultatem iisdem fecerunt, pactiones sibi pro collegiarum arbitrio faciendi, dummodo illae legibus publicis non aduersarentur. Dum vero id e Solonis legibus in tabulas decemvirales migrasse ait CAIVS: id non de ipsis collegiis intelligendum est, quae iam dudum ante decemvirorum tempora Romae fuerunt, sed de iure pactiones vel statuta faciendi. De eo enim eadem fere sanxisset SOLONEM, cum a SALMASIO b) ostensum est, tum ex ipsis legitimis SOLONIS verbis, apud eundem CA-
IVM

a) *L. ult. D. de colleg. & corp.*

b) *Salmas. Obseru. ad ius Attic. Cap. IV.*

IVM, a) adparet: Ἐάν δὲ δήμος, ἢ Φεάτορες, ἢ ἱερῶν ὄργκον, ἢ ναῦται, ἢ σύνδοχοι, ἢ ὁμότατοι, (Salmat. ὁμόγαλοι,) ἢ Διασῶται, ἢ ἐπὶ λίαν, (Salmat. καπηλίαν, *) ὀρχόμενοι, ἢ εἰς ἐμπορίαν, ἔτι ἀν τῶν διαθῶνται πρὸς ἀλλήλους κύριον ἔναυ, ἔαν μὴ ἀπαγορεύσῃ δημοσία γράμματα. Si autem tribus vel fratres, vel sacrorum sacramentales, vel nautae, vel syniti, vel qui eiusdem sepulcri ius habent, vel thiasotas, vel socii ad praedam coitionis (cauponationis) vel negotiationis, quid inter se statuunt, fir- mum id ratumque sit, nisi publicae hoc leges prohibeant. Nullum ergo relinquitur dubium quin collegia & corpora decemuirali hac lege sint confirmata. Subdubitare quidem ea de re videtur IAC. GOTHOFREDVS, b) qui eam legem non ad vniuersa collegia opificum; sed ad fratrum arualium collegium pertinuisse iudicat, ideo, quod idem CAIVS c) etiam mentionem faciat legis decemuiralis, de incerta ratione finium, sodales vero aruales, teste PHILOXENO, d) fuerint οἱ περὶ ὄρων διαγνώσκοντες διμασῶν, iudices de finibus cognoscentes. Enimvero cur sodalibus arualibus pactiones, quas vellent, sibi faciendi potestatem fecissent decemuiri? An vero vicinorum lites & iurgia, si hoc iure fuissent destituti, componere non potuissent? Accedit, quod an vnquam de finibus regundis cognouerint fratres aruales, merito dubites. PHILOXENI non tanta est auctoritas, vt ei in re tam antiqua fides tuto habeatur. Reliqui vero scriptores, tamquam ex

C 3

com-

a) L. ead. D. eod.

*) ita resingendum hunc locum ideo putat SALMASIVS, quod credibile haut sit, olim Athenis licita habita fuisse praedonum collegia. Quod procul dubio etiam Petikum ad Leg. Attic. p. 418. mouit, vt legi inheret ἐπὶ λείων, ad frumentum. Sed antiquissimis temporibus cuius licuisse praedatum in mare exire, satis adparet ex Thucydide. Lib. I. init. & Homero, Odysf. Lib. III.

b) Iac. Gothofr. Not. ad XII. Tabb. Tab. VIII. p. 224.

c) L. ult. D. fin. regund.

d) Glossa Philoxeni ex libro de offic. Praecos.

compacto, tacent, & hoc sacerdotum collegium sacra tantum publica ob aruorum fertilitatem fecisse referunt. a) Et quid fiet alteri legi decemuirali: *Si iurgant ad fines, finibus regandis praetor arbitros tres addicito*, quam ipse restituit GOTHOFREDVS, b) si penes fratres aruales fuit de finibus regendis iudicium? Nihil ergo certius est, quam quod lex XII. tabularum de omnibus, adeoque & opificum collegiis sit intelligenda, adeoque ea iam illo tempore denuo coire & ex Nummae instituto sodalitia celebrare sacraque facere coeperint.

§. XI.

Parum honorifica tamen Romae mansit opificum conditio.

Reperio igitur, ex eo tempore etiam ciues operam dedisse negotiationi & opificiis, sed ita, ut parum honorifica manserit eorum conditio. CICERO c) sane, ubi ex instituto ea de re agit: *Illiberales*, inquit, & *sordidi quaeustus mercenariorum omnium, quorum operae, non quorum artes, emuntur. Est enim illis ipsa merces auctoramentum seruitutis. Sordidi etiam putandi, qui mercantur a mercatoribus, quod statim vendant. Nihil enim proficiunt, nisi admodum mentiantur. Nec vero quidquam est turpius vanitate. Opificesque omnes in sordida arte versantur. Nec vero quidquam ingenuum potest habere officina.* Et SENECA: d) *Quatuor autem Posidonius esse artium genera: sunt vulgares & sordidae, sunt ludicrae, sunt pueriles, sunt liberales. Vulgares opificum, quae manu constant, & ad instruendam vitam occupatae sunt: in quibus nulla decoris, nulla honesti simulatio est.* Hinc quamuis opifices tribubus essent adscripti, adeoque iure suffragii gauderent, ceu luculenter demonstrauit SIGONIVS e): vix tamen iis in militia erat locus, nisi vel trepidis rebus, vel a feditionis ciuibus concitati ad arma aliquando concurrerent. Hinc tamquam singulare quid atque inulitatum obser-

a) Varro *de lingu. lat. L. IV, C. XV. p. 26.* Fulgent. *de prisco Serm. p. 802.* edit. Dionys. Gothofr.

b) Iac. Gothofr. *ead. tab. VIII, p. 133.*

c) Cic. *de offic. lib. I. Cap. XLII.*

d) Seneca *Epist. LXXXIX.*

e) Sigon. *de antiquo iure ciu. Rom. L. II. C. II. p. 342.*

obseruat LIVIVS, a) *opificum quoque vulgus, & sellularios, minime idoneum militiae genus, excitos, Veiosque ingentem exercitum contractum, vt inde abuiam Gallis iretur.* Et de C. Mario refert SALLVS TVS, b) *plebem sic accensam esse, vt opifices omnes agrestesque, quorum res fidesque in manibus sitae sint, relictiis operibus, frequentarint Marium.* Vt adeo parum Romae interfuisse videatur, inter turbam illam forensem, faecemque vrbis & opifices, qui nec censu, nec virtute dignos se Quiritium nomine exhibebant.

§. XII.

Interim libera adhuc republica non solum prisca illa & *Libera rep. veteribus illis noua collegia addita.* Numa instituta collegia florebant, sed & noua subinde instituebantur. Sic A. V. C. CCLIX, Claudio Seruilioque Coss. collegium mercatorum institutum, quod ab aede Mercurii, in qua sacra faciebant, MERCVRIALE dictum est. c) Eodem exemplo aliud mercatorum collegium coitit, quod a Capitolio adpellatum est CAPITOLINVM, A. V. C. CCCXVI. institutum a M. Furio Camillo Dictatore. d) Vtrumque tam celebre fuit, vt non solum ciues e plebe, verum etiam equites Romani illi nomina darent. Id quod vel ex CICE- RONE e) discimus, qui ad Quintum fratrem: *M. Furium Flaccum*, inquit, *EQVITEM ROMANVM, hominem nequam, Mercuriales & Capitolini de collegio eiecerunt.* Passim etiam ex eo tempore aliorum collegiorum & corporum fit mentio in lapidibus atque annalibus, veluti aurigatorum f) balistariorum, g) fabrũ ferrariorum, h) naupegiariorum, i) parti-

a) Liu. Lib. VIII, Cap. XX.

b) Sallustius de bello Ingur. eb. cap. LXXXVI.

c) Liu. Lib. II, Cap. XXI, & XXVII. Ouid. Fast. Lib. V, 672.

d) Liu. Lib. V, Cap. L.

e) Cic. ad Quint. Fratr. Lib. I, Ep. V.

f) Reinel. Inscript. Class. X, 12.

g) Nou. LXXXV. Reinel. Class. X, 6.

h) Smet p. XCVIII, §. Reinel. Class. X, 6. L, 2, C. Theod. de excus. artif.

i) Reinel. Class. X, 7. & class. I, 264.

particulariorum, a) pellionariorum, b) fagariorum, c) fili-
giniariorum, d) tabulariorum e) vasculariorum, f) argen-
tariorum, g) aurariorum, h) hortulanorum, i) olitorum k)
vtriclariorum, l) lenunculariorum, m) aeneatorum, n) fru-
ctorum o) suariorum vel porcinariorum populi Romani, p)
caudicariorum, q) custodiariorum, r) lecticariorum, s)
menforum, t) nautarum, v) pistorum, x) confectuariorum, y)
vinariorum, z) aliaque plura, quorum passim in inscriptio-
nibus vetustis fit mentio. Nec Romae tantum, sed & in mu-
nicipiis & coloniis eadem fere collegia & corpora instituta
sunt. Idque tanto aequiore animo tulere Romani, quanto
magis eorum intererat, fociorum & prouincialium animos,
omisso armorum studio, artium opificiorumque tractatione
veluti

- a) *L. 7. C. de excus. mun.*
b) *Reines. Class. X, 8.*
c) *Reines. Class. X, 9.*
d) *Id. Class. I, 254. Grut. p. LXXXI, 10.*
e) *Id. Class. I, 275.*
f) *Id. Class. X, 10. Grut. p. Iocxiii, 3.*
g) *Id. Class. I, 139.*
h) *Id. ibidem.*
i) *Id. Class. XI, 79.*
k) *Reines. Class. XI, 79. Smct. p. C, 4.*
l) *Reines. Class. XI, 64. Conferri meretur Schwarzii Sebediasm. an-
tiqu. de vtriculariis.*
m) *Reines. Class. X, 1.*
n) *Smct. p. LVI, 9.*
o) *Smct. p. XXXIV, 5.*
p) *Smct. p. XXIIX, 5.*
q) *Smct. p. LXX, 6.*
r) *Id. p. XXIII, 13.*
s) *Id. p. CVI, 1.*
t) *Id. p. LXX, 6.*
v) *Idem pagina C, 4. p. CLVII, 15.*
x) *Idem pagina LV, 3. pag. LXVIX, 8. pagina XXXI, 2.*
y) *Idem pagina LXIX, 9.*
z) *Idem, pagina C, 4.*

veluti effeminari & imbelles reddi. Hinc vt per omnes vbiq;e prouincias tot florebat rhetorum & grammaticorum scholae: ita vbiq;e feruebat artium opificiorumque studium, quod facilius tolerabant Romani, quam si in armis se exercuissent populi victi. Facile ergo patet ratio, cur in Italia non modo, verum etiam in prouincijs opifices atque artifices in varia collegia ac corpora coierint. Sic quum Romae celeberrimum esset collegium dendrophororum, centonariorum, fabrum; in lapidibus passim etiam celebrantur DENDROPHORI COMENSES, a) PARMENSES, b) BRIXIENSES: c) FABRI CENTON. DENDR. FELTRIAE, d) COLON. ARIMINI, e) COLONIAE PISAVRI, f) MVNICIPI BERGOMI, g) & extra Italiam COLL. CENTONAR. EXTRA TARRACONEM, h) In alijs lapidibus, apud ONVPHR. PANVINIVM, i) & apud LAZIVM, k) legitur de NEGOTIATORIBVS VINARIIS ET OMNIBVS CORPORIBVS LVGDVNI LICITE COEUVNTIBVS. Vt adeo frequentissima passim fuerint, per vniuersum Romanum orbem, opificum collegia.

§. XIII.

Enimvero paullo post deprehensum est, collegia ista & *Inde notas turbae resp. perniciosissimae.* corpora opificum cum magno reip. detrimento esse coniuncta. Vix enim vlla arte poterat prohiberi, quo minus illa collegia in factiones & hetaerias abirent. Quotiescunque enim feditiosus aliquis tribunus aduersus senatum concionabatur, aut nouas leges ad turbandam rempublicam comparatas par-

D

turie-

- a) Grut. p. CCCL, 6.
 b) Grut. p. CCCCXCV, 5.
 c) Grut. p. CLXXV, 7.
 d) Grut. p. CCCCIX, 8.
 e) Gruter. *Inscr.* p. CCCCLXXXI, 9;
 f) Gruter. *ibidem*.
 g) *Id.* p. CCCCXXXVI, 5.
 h) Grut. p. CLXXV, 3.
 i) Onuphr. Panuin. *Antiqu. Veron.*
 k) Wolf. Laz. *de Rep. Rom. Lib. XII, Cap. IV, p. 90.*

tunebat: frequentissimi ad rostra confluere solebant opifices, qui, clausis tabernis, de republica consultabant, operamque & suffragia promittebant tribunis turbulentissimis. Id quod facile poterant, quum Lepidus & Nobilior Censores, teste LIVIO, a) *mutassent suffragia, regionalimque, generibus hominum, causis & quaestibus tribus descripsissent.* Vbi per quaestus, recte notante SIGONO, b) intelligenda sunt collegia opificum. Quum ergo haec ex illo tempore per tribus fuissent diuisa: permultum sane conferre poterant ad tribunos tumultus, quibuscum tum conflictabatur respublica. Quin permultum intererat maximorum ciuium, vt collegia sibi conciliarent. Hinc CICERO c) fatetur, etiam collegiorum opera se in ciuitatem reuocatum: *Nullum est, inquit, in hac urbe collegium, nulli pagani aut montani, (quoniam plebi quoque urbanae maiores nostri conuenticula & quasi consilia quaedam esse voluerunt,) qui non amplissime non modo de salute mea, sed etiam de dignitate decruerint.* Et QVINTVS, FRATER CICERONIS d) etiam inde spem haut leuem consultatus fratri auguratur adfulgere, *quod habeat equestrem ordinem, multa municipia, multos ab eo defensos, cuiusque ordinis homines, aliquot COLLEGIA.* Quae omnia intelligi haut possent, nisi collegiis etiam ius suffragandi in tribubus fuisse poneremus. Enimvero eo collegiorum iure nefarie abutebantur ciues seditiosi, qui saepe ad rostra euocabant opifices, atque ideo tabernas claudi iuebant, vere *tabernariorum concitatores*, vt L. Sergium vocat CICERO. e) Sane idem f) auctor est, *seditiosos tribunos claudi tabernas solitos esse iubere.* Et alio loco ad Clodium: g) *An tu populum Rom. esse illum putas,*

a) Liu. Lib. XL, Cap. LI.

b) Sigon. de iure antiquo ciu. Rom. L. II. C. XII, p. 342.

c) Cic. pro domo, cap. XXVIII.

d) Quint. Cicero de petit. consul. Cap. I.

e) Cicero pro domo, Cap. V.

f) Cic. Quaest. Acad. Lib. IV. Cap. XLVII.

g) Cic. pro domo, Cap. XXXIII.

putas, qui constat ex iis, qui mercede conducuntur, qui impelluntur, ut vim adferant magistratibus, ut obsideant senatum, optent quotidie caedem, incendia, rapinas? Quem tu tamen populum, nisi TABERNIS CLAVISIS, frequentare non poteras. Idem alibi quaerit: a) *Opifices & tabernarios quid est negotii concitare?* Exemplum eius rei praebet Lentulus, Catilinae faelles, cuius leno concursabat per tabernas, pretio sperans sollicitari posse animos egentium atque imperitorum. b) Et de Munacio Planco tribuno plebis, refert ASCONIVS PAEDIANVS, c) *eum pro concione cohortatum esse populum, ut postero die, CLAVISIS, TABERNIS, ad iudicium frequens adesset, nec pateretur elabi Milonem.* Ut adeo nulla temere pars civium facilius se quouis tribunicio vento huc illuc agitari passa sit, quam descripti in collegia opifices. Quod quanto cum reip. periculo fuerit coniunctum, facile est ad intelligendum. Accedebant epulationes & comissationes, tam immodicae, ut in publicum dedecus vergerent, id quod ad tollenda collegia praecipue movisse Imperatores, existimat CUIACIVS d) Iam suo aetate conquestus est VARRO, *immutabiles collegiorum coenas intendere amonam.* Et apud PHILONEM e) in edicto exprimit Augustus, collegia & coitiones Iudaeorum se ideo permittere, quod non sint crapulae primum & vinolentiae, deinde quod non seditionum, nutriculae, sed scholae temperantiae & iustitiae, hominum, summo ardore animi omne virtutis genus amplectentium. Denique & Claudius apud DIONEM collegia dissolvens, nominatim comissationum etiam meminit, easque fieri vetat, eaque de causa, ne sint popinae, neque caro elixa assaue, ne esculenta in cauponis publice veneant, edicit. Ex quibus omni-

D 2

mni-

- a) Cic. pro Flacco, Cap. VIII.
 b) Cic. Catilin. IV. Cop. VIII.
 c) Ascon. Paed. ad Cic. pro Milone, p. 1319.
 d) Cuiac. Lib. VII. Obseru. XXX.
 e) Philo. adu. Flaccum, ab init. p. 965.

mnibus quidem patet, hanc intemperantiam quoque collegia & corpora opificum reddidisse odiosissima.

§ XIV.

*Hinc SCto
sublata sunt,
praeter pau-
cissima.*

Pertaezum itaque postremo est collegiorum istorum, nihilque reliqui fecerunt Romani, vt ea tollerent, vel certe ad antiquum numerum reducerent. Primum ea de re cogitatum est anno V. C. 196 CLXXXV. L. Caecilio Metello, & Q. Marcio Rege Coss., qui quum frequentes a collegiis coetus fieri, consilia conferri, & ludos compitalitios celebrari animaduertent, de abolendis illis ad senatum retulerunt, obtinueruntque, vt condito SCto, collegia omnia, praeter antiqua & reip. necessaria tollerentur. Rem memoriae prodidit ASCONIVS PAEDIANVS: a) *L. Caecilio & Q. Marcio Coss. quos & ipse Cicero supra memorauit, SC. sublata sunt collegia, quae aduersum rempublicam videbantur esse.* Et alio loco: b) *Frequenter eum etiam coetus factiosorum hominum sine publica auctoritate, malo publico, fiebant, propter quod postea collegia SC. & pluribus legibus sunt sublata, praeter pauca atque certa, quae utilitas ciuitatis desiderasset, vt fabrorum, tintorumque.* Primum ergo tum sublata sunt collegia & corpora, quamuis quae res huic SC. occasionem dederit, non adeo videatur expeditum.

§ XV.

*Postea tamen
ea restituit,
nouaque in-
uenit P. Clo-
dius.*

Enimvero non adeo diuturnum fuit hoc consulum iustitutum. Nouennio enim post flabellum illud vrbano- rum tumultuum P. Clodius non solum collegia restituit, verum etiam noua haur pauca antiquis addidit, vt eorum suffragiis atque auxilio tanto facilius Ciceronem eiusque amicos opprimeret. Qua de re DIO CASSIVS: c) *ὁ ἐν κλωδίῳ ἐλπίζας, αὐτὸν διὰ ταῦτα ἀντὶ τῆς βαλῆς καὶ τῶς ἰππέας, τὸν τε ὄμιλον προ- παρὰσκειν ἀζηταί, ταχὺ καὶ ἐργάσασθαι, τὸν τε σίτον προῖκα αὐτοῖς διέ-
νειμε,*

- a) Ascon. Paedian. ad Cic. in Pison. p. 2063.
b) Idem ad Cic. pro Cornelio maiest. reo, p. 1315.
c) Dio Cass. Lib. XXXVIII. p. 66.

νειμ, καὶ τὰ ἐταρικά κολλήγια ἐπιχωρίως καλούμενα, ἕνα μὲν ἐκ
 τῶ ἀρχαίς, καὶ αλυθέντα δὲ χρόνον τῶ ἀνευέασατο. *Sperans ita-*
que Clodius, se eum facile posse opprimere, se senatum prius, e-
quitosque & plebem sibi conciliaisset, frumentum ipsis gratui-
to distribuit, sodalitates, quae patria lingua COLLEGIA vo-
cantur, antiquitus quidem instituta, sed aliquamdiu suppressa,
restituit. Et CICERO: a) *Ergo his fundamentis positis con-*
sulatus tui, iriduo post, inspectante ac tacente te, a P. Clodio, fa-
tali portento prodigique reip. lex Aelia & Fufia euerfa est, pro-
pugnacula muri que tranquillitatis atque otii: collegia non ea
solum, quae senatus sustulerat, restituta, sed innumera bilia
quaedam noua ex omni faece urbis ac seruitio concitata. Deni-
que ASCON PAEDIANVS: b) Post nouem demum annos,
quam sublata erant collegia, P. Clodius, tribunus plebis non so-
lum ea restituit, sed etiam alia noua adiecit ex omni faece ur-
bis & seruitio. Et tane fructum eius rei haut leuem tu-
lit Clodius. Nihil enim ex eo tempore egit frequentius,
quam vt vel ipse vel per satellites suos tabernas opificum sol-
licitaret, si quando furere, & contra ciues bonos debacchari
liberet, ceu ex CICERONIS quibusdam locis c) iam supra
ostendimus. Quod vero etiam noua collegia, ex ipsis seruis
ac faece urbis, concitasse dicitur Clodius, illud eo minus mi-
randum, quo certius constat, ipsos peregrinos, Romae aequae
ac in municipiis, aliquando in collegia coisse. Huc enim
pertinet vetus inscriptio apud REINESIVM: d)

IN. H. D. D.
 GENIO COLLE-
 GI PEREGR.
 VLP. DECEM.

D 3

BER.

- a) Cic. in Pisonem Cap. IV.
 b) Afton. Paedian. ad Cic. Pisonem. p. 263.
 c) Cic. pro domo, Cap. V. & XXXIII.
 d) Reinf. *Inscript. Class. I, p. 160.*

BER. ET VERE-
CVND. COR-
NVTVS D. D.

Vnde simul patet, cur & seruorum in legibus nostris fiat mentio, vbi de collegiis & corporibus agitur. Ait enim MARIANVS: a) *Seruos quoque licet in collegio tenuiorum recipi, volentibus dominis, vt curatores horum corporum sciant, ne, inuito aut aut ignorante domino, in collegium tenuiorum recipere: & in futurum poena teneantur, in singulos homines aureorum centum.* Vt vero ad P. Clodium reuertamur, quum ille, etiam reuocato ab exilio Cicerone, tabernariis suis aduersus remp. vti non destineret, A. V. C. 1000CVI. P. Cornelio Lentulo Spinthere, & Q. Caecilio Metello Nepote Coss. die IV. Id. Febr. SC. factum est, VT SODALITATES DECVRIATIQUE DISCEDERENT, lexque de iis ferretur, VT QUI NON DISCESSISSENT, EA POENA, QVAE EST DE VI, TENERENTVR. b) An ea lex tum perlata sit, nondum liquet. Illud certum est, poenam, quam tum interminatus est senatus, postea ad poenam criminis maiestatis vsque auctam, ceu ex VLPIANI c) fragmento constat.

§. XVI.

*Ac denno a-
boleuerunt
Iulius Caesar
& Augustus*

Enimvero mutata republica, & principatu a Caesari- bus firmato, nihil odiosius videri coepit collegiis & corporibus. Nondum enim aduetus vnus imperio ciuibus, ipsa suadebat prudentia ciuilis, non permittere concoenationes & sodalitates, e quibus factiones seditionesque nasci oportebat. Hinc ipse C. Iulius Caesar, ex quo dictatoris perpetui adsumto nomine, rerum potiri coeperat, nihil antiquius habuit, quam vt restituta a Clodio suo collegia tantum non omnia supprimeret. Testis SVETONIVS, d) qui de
Cae-

a) L. 3. §. 2. ff. de colleg. & corp.

b) Cic. ad Quint. Fratr. Lib. III. Epist. III.

c) L. 2. D. de coll. & corpor.

d) Sueton. Iul. Cap. XLII.

Caesaris differens institutis: *Cuncta*, inquit, *collegia*, praeter antiquitus instituta, detraxit. Vbi antiquitus constituta, quae exceptit, non alia procul dubio sunt, quam illa a Numa instituta, veteraque mercatorum, quae senatus auspiciis coisse diximus. Patris vestigia pressit Augustus, de quo idem SVETONIUS: a) *Plurimae factiones, titulo collegii noui, ad nullius non facinoris societatem coibant. Igitur collegia, praeter ANTIQVA & LEGITIMA, dissoluit.* Scilicet quum lex Caesaris in maximis reip. turbis, & ciuilibus, quibus adhuc iactata fuerat, fluctibus ad nihilum recidisset: operam sibi dandam existimauit Augustus, vt eam reuocaret in usum, collegiaeque noua in vniuersum aboleret, relictis tantum legitimis & antiquis, id est, senatus populiq. auspicio institutis, & quibus carere vix posse respublica videbatur.

§. XVII.

Sed non temere de vllis collegiis magis disceptatum est, quam de iis, quae ad religionem pertinere videbantur. Ad ea quum & Iudaeorum & Christianorum religionae *synodis* referrentur: licebit nobis, breui digressione, de iis nonnulla, ab aliis fere praetermissa, confectari. Et de patria quidem religione non multum dubitatum est ab imperatoribus, saltem secundo tertioque saeculo viuentibus, an eius causa coire in collegium liceat. Diferte enim MARCIANVS: b) *Sed religionis causa coire non prohibentur, dum tamen per hoc non fit contra senatusconsultum, quo illicita collegia acentur.* Hinc ea aetate frequenter factis commemorantur COLLEGIA DENDROPHORORVM, FREDIANORVM, CHLIARCHARVM c) HECATONTARCHARVM, d) FRATRVM ARVALIVM, e) VII. VIR.

Digressio de collegiis, sacrorum causa coeuntibus.

EPV-

- a) Id Aug. Cap. XXXII.
 b) L. I. ff. de Colleg. de colleg. & corp.
 c) L. 20. C. Theod. de pagan.
 d) Synod. VI in Trullo cap. LXI.
 e) Reines. Inscript. Class. I, 157.

EPVLONVM, a) quae omnia demum a Christianis imperatoribus sublata esse, satis constat. Ast difficilius Romani permiserunt collegia, sacrorum peregrinorum causa, instituta, quam ipsa sacra peregrina nimium quantum detestarentur, ceu luculentae diatribae de sacris peregrinis demonstravit ὁ πένυ CORNEL. BYNCKERSHOEK (VS. Saepe tamen vel superstitio, vel auri sacra fames impulit principes, ut & exterorum sacrorum causa, collegia fieri paterentur. Sic sane COLLEGII SERAPYS ut & COLLEGII YSID. mentio fit in marmore apud REINESIVM. b) Postquam enim peregrina ista sacra clam Romam migrauerant, & privati diis illis Aegyptiis sacra dedicauerant, ea primum senatus demoliri iussit. c) Eadem paullo post restituta per auspices, sed iterum deiecta, d) ac demum sub Augusto denuo decreta sunt. e) Ex quo tempore non solum illa sacra viguerunt diutissime, verum etiam collegia eorum causa instituta sunt. Iudaeorum eadem fuisse fata, ex vetustis monumentis certissimum est. Iam libera adhuc republica Iudaeos quam plurimos Romae vixisse, & synagogas suas collegiumque habuisse, ex CICERONE f) satis acute collegit GROTIUS, g) eosque in actibus apostolicis ἐπιδημιῶσας ἑσθλαίς, ἰσδαίης τε καὶ προσηλύτους vocari, existimat. Multos sane Iudaeos Romam captiuos transtulerat Pompeius, qui deinde manumissi singularem synagogam, quae libertinorum dicta fuit, Romae constituerunt. Ultra quatuor mille libertinorum Iudaeorum Romae habitasse, tradit TACITVS, h) nec aliam esse synagogam libertinorum, cuius antistites Hierosolymis aduer-

a) Idem *Class. II*, 2.

b) Reinel. *Inscr. Classe XIV*, 172.

c) Dio Cass. *Lib. XL*. p. 142.

d) Idem *Lib. XLII*. p. 196.

e) Idem *Lib. XLVII*. p. 336.

f) Cic. pro Flacco. *cap. XXVIII*.

g) Grot. *ad Acta*, II, 10.

h) Tacit. *Annal. Lib. II. Cap. LXXXV*.

aduersus Stephanum conſpirarunt, a) offendit BASNAGI-
 VS, b) qui etiam Romae in Vaticano & inſula Tiberina Iu-
 daeos habitaffe, accurate demonſtrat. c) Aſt quum Iulius Cae-
 ſar, ceu paulo ante diximus, omnia collegia noua fuſtulif-
 ſet: dubium non eſt, quin & Iudaeis per iſtud SC. integrum
 non amplius fuerit, religionis cauſa coire. Sed facile ta-
 men pecunia obtinuerunt tunc homines verſuti, vt colle-
 gium Iudaeorum ea lege exciperetur. Hinc IOSEPHVS: d)
 Καὶ γὰρ γαίος Καῖſαρ ἐν τῷ διατάγματι κωλύων θιάσους συνάγειν
 κατὰ πόλιν, μόνος Ἰουδαίῳ ἐν ἐκώλυſεν ἕτε χρεῖματα ſυνεῖσθαι φέρον, ἅ-
 τε ſύνδεσνα ποιεῖν. Etenim C. Caefar, SCto vetans collegia coire
 in vrbe, ſolis Iudaeis neque ſtipem conferre, neque conuiuia
 agitare prohibuit. Senatusconſultum quoque ea de re fieri
 iuſſerat Caefar, breui antequam interimeretur. Quum ve-
 ro id in aerarium nondum fuiſſet delatum, SC vero, ante-
 quam a quaefitoribus in aerario collocata eſſent, vim ſibi vl-
 lam, TACITO e) teſte, non vindicarent: nihil reliqui fe-
 cerunt Iudaei, homines ardenti feruidoque ingenio, & in-
 credibili in commodis praefertim ſuis diligentia, vt interem-
 to proximo ſtatim menſe Caefare, nouo condito SC. illud
 a Caefare conditum ratum eſſe atque in aerarium deſerri iu-
 beretur a P. Dolabella & M. Antonio Coſs. Excidit ex IO-
 SEPHI textu hoc quantiuis pretii SC. quod in codice Mſto
 bibliothecae Leidenſis inuentum primus reſtituit IAC. GRO-
 NOVIVS, f) idque tale eſt: τῇ πρὸς τριῶν εἰδῶν ἀπειλλῶν ἐν τῷ
 ναῷ τῆς ὁμοιοῦς γεγραμμένῳ παρῆσαν Δάκιος Καλπῆρῆνιος, κ. τ. λ.
 Πόπλιος Δολαβέλλας, Μείκερ Αντόνιος, ὑπάται, λόγους ἐποίησαν

E

περὶ

- a) Aſt. VI, 9.
 b) Baſnage dans l' hiſtoire des Juifs. liu. VII. chap. VIII. § II. ſeqq.
 c) Id. ibid. § XI. ſeqq.
 d) Ioseph. Lib. XIV. Antiqu. Iud. Cap. XVII.
 e) Tacit. Lib. III. Annal. Cap. LI.
 f) Iac. Gronou. Decret. Rom. & Aſiat. pro Iudaeis ab Iosepho collecta
 in Libro XIV. Archaeol. ſed male interuerſa & expuncta, in pu-
 blicam lucem utilitatemque reſtituta, p. 2.

περὶ τὸ δόγμασι συγκλητῆς γαίως κἀσας ὑπὲρ Ἰουδαίων ἔκρινε καὶ εἰς τὸ ταμίειον ἐκ' ἔφθασεν ἀνευχθῆναι περὶ τῶν ἀρέσκων ἡμῶν γενέσθαι, αἷς καὶ ποπλίω Δολαβέλλα καὶ Μάρκω Ἀηλονίω τοῖς ὑπάτοις ἐδοξεν, ἀνευγκέν τε ταῦτα εἰς δέλλας καὶ πρὸς τὰς καθ' ἑκάστην πόλιν ταμίαις, ὅπως φρονίσωσι καὶ αὐτοὶ ἐν δέλλαις ἀναθεῖναι διπλίχοις. Ante diem III. Id. Apr. in aede Concordiae scribendo adfuerunt L. Calpurnius & c. P. Dolabella M. Antonius Coss. verba fecerunt. In quibus rebus SC. C. Caesar de Iudaeis decreuit, neque ante curauit in aerarium deferri, de his placet nobis fieri, sicut etiam P. Dolabella & M. Antonio Coss. visum fuit, & deferre ista in tabulas, & ad quaestores urbanos, ut & ipsi curent ea in tabulis duplicibus reponere. Adscriptum est eidem SC. factum id esse ante quintum Idus Febr. in templo Concordiae, ut a deo denuo decem circumaeti sint menses, antequam istud SC. ad aerarium deferretur, quo scilicet eo diutius occasio esset consulibus rapacissimis, aere emungendi Iudaeos. Obtinuerunt ergo auri imbre Iudaei, Romae viuentes, ut sacrorum causa iis liceret coire, conferre stipem, communibus epulis interesse, quae ipsa erat collegiorum conditio, ceu docet MARCIANVS. a) Ut vero eodem iure etiam in prouinciis vterentur, noua opus erat largitione. Hinc quum paulo post Dolabella Asiam occupasset, missis legatis Hyrcanus, Sacerdos Maximus Iudaeorum, obtinuit, ut epistola Ephesinis denunciaret Dolabella, se Iudaeis indulgisse vacationem a militia, iisdemque concessisse χεῖρα τοῖς πατρίοις ἐθισμοῖς ἱερῶν ἔνεκα καὶ ἁγίων συναγομένοις, καθὰς αὐτοῖς νόμιμον. vti moribus patriis cum propter sacra & res diuinas congregentur, prout eorum legisima solemnitas postulat. b) Alia eiusmodi decreta pro Iudaeis haec pauca collegit ex eodem codice GRONOVIVS, ex quibus satis constat, non defuisse Iudaeis aurum, quo eam sibi libertatem mercarentur, quae ne ipsis quidem Romanis per ea quidem tempora dabatur. Sub Augusto priuile-

a) L. I. D. de colleg. & corp.

b) Gronou. l. c. p. 6.

vilegia illa concessa Iudaeis euiluisse sensim videntur: saltem in prouinciis, vbi conuentus eorum passim cohibebantur a praesidibus, donec iis denuo religionis causa coire permisit Augustus, non solum libertinis Iudaeis Romae impense fauens, ceu demonstrat BASNAGVS, a) verum etiam epistola ad Norbanum Flaccum, Asiae procos praesidesque prouinciarum missa, eorum sacra permittens, vti refert PHILO ALEXANDRINVS. b) Eam libertatem Iudaeis ademit Tiberius, qui quatuor millia libertini generis Aegyptiaca & Iudaica superstitione infecta, Roma expulit, & quibus idonea aetas, in insulam Sardiniam deportauit, coercendis ibi latrociniiis &, si sibi ob grauitatem coeli periissent, vile damnum, vt loquitur TACITVS. c) Non minus Iudaeis infestus Caius Caligula, a quo non impetrauerat Philo, vti collegium Iudaeorum Alexandriae esse pateretur. d) Sed paullo post ea etiam Romae dissoluit Claudius. Et DIO e) quidem eum maioris periculi metu, conuentus illorum prohibuisse, & synagogas tantum occlusisse refert: ast aliud docent ACTVS APOSTOLICI, f) qui Iudaeos tum Roma pulfos docent. Quod etiam confirmat SVETONIVS, g) qui de Claudio: *Iudaeos, impulsore Chresto, adsidue tumultuantes Roma expulit.* Vbi quidem aliqui intelligunt Christianos, quos cum Iudaeis tum saepe numero confusos esse, iam a LIPSIIO, h) PITHOEO, i) BARTHIO, k) aliisque est ob-

E 2

ferua-

- a) Basnage *Hist. des Juifs, liu. VII. chap. VIII. §. VI. & VIII, p. 203. & 209, Tom. VII.*
 b) Philo *adu. Flaccum.*
 c) Tacit. *Annal. Lib. II, Cap. LXXXV. Ioseph. Antiqu. Iud. Lib. XVIII. cap. V.*
 d) Philo *de legat. ad Caium init.*
 e) Dio *Cassius Lib. LX. p. 669.*
 f) *Act. XVIII, 2.*
 g) Sueton. *Claud. Cap. XXV.*
 h) Lips. *ad Tacit. Annal. Lib. XV.*
 i) Pich. *Aduers. Lib. II. Cap. II.*
 k) Barth. *ad Rucil. Numant. itiner. Lib. I. v. 219.*

seruatum. Sed nihil prohibet, quo minus Iudaeos ob Christianorum nouam religionem assidue tumultuantes in mente habuerit SVETONIVS: partim quod id DIONIS narrationi egregie conuenit, partim quia Christianos a Claudio non esse expulsos, vel ex iis, quae postea sub Nerone contigerunt, satis constat. Sub extrema Neronis tempora, quamuis hostes iudicarentur Iudaei, adeoque illis procul dubio non permitteretur Romae esse, nedum ad sacra more patrio coire: prioribus tamen annis tam crudelis imperii plures Iudaeos Romae vixisse, & libere religioni suae vacasse, non solum ex ACTIBVS APOSTOLICIS, a) verum etiam ex PERSIO b) patet, qui Iudaeos natalem Herodis Romae mira solemnitate celebrasse ait:

Herodis venere dies vnicuique fenestra

Dispositae pinguem nebulam vomuere lucernae.

Postea tristiora successere tempora: sed tantum tamen abest, vt diuturnum fuerit Iudaeorum exilium, vt postea vbique per imperium Romanum impune synagogas condiderint, & religionis causa conuenerint. Quod & sub Christianis imperatoribus iis permissum, adeo, vt THEODOSIVS, ARCADIVS & HONORIVS, c) scribant anno CCCXCIII. *Iudaeorum sectam nulla lege prohibitam, satis constat. Vnde grauiter commouemur, inter dictos quibusdam locis fuisse conuentus eorum.* Qualia etiam in aliis CODICIS THEODOSIANI legibus d) passim leguntur.

§. XVIII.

*In primis
conuentibus
Christianorum.*

Quamuis vero licita crederentur Iudaeorum collegia: durior tamen ea in re fuit Christianorum conditio, quorum sacri conuentus religionis causa indicti, collegiis illicitis atque *stragicis* accensui sunt, ideoque grauiter inhibiti. Testis est

a) *Act. XXVIII, 29.*

b) *Pers. Satyr. V. v. 180.*

c) *L. 9. C. Theod. de Iud. caelic. & Sam.*

d) *L. 12. L. 20. 21, seqq. eod.*

est PLINIVS, a) qui de Christianorum agapis ad Traianum referens: *Quibus peractis*, inquit, *morem sibi discendendi fuisse adfirmabant Christiani, rursusque cœundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen & innoxium, quod ipsum facere desuisse, post edictum meum, quo secundam mandata tua hetaerias esse veteram.* *εταίρια* scilicet apud Graecos vocabantur epulae a collegiis & corporibus religionis causa institutae, quales apud Cretenses erant *ἀνδρεία*, apud Lacedaemonios *συσσίτια* Neapoli *Φεργαία*, Athenis *νοιά ἑγανιστών* & alia huius generis cœpulum collegia, quae seuerè prohibuerant imperatores, ne forte seditionibus occasionem darent illa tot hominum conuenticula. b) Quum ergo Christiani singulis diebus solis cœrent ad peragenda sacra, agapasque, id est conuiuia sobria & pia instituenda: facile in eam suspicionem inciderunt, ac si hetaerias facerent, iique conuentus & concaenationes ad rempublicam conturbandam pertinerent. Quod crimen quamuis accurate diluant TERTVLLIANVS c) & ORIGENES: d) dici tamen non potest, quantam illud lanienam concitarit aduersus Christianos, & quot ecclesiae ob hetaerias illas mira crudelitate fuerint dissipatae.

§. XVIII.

Iam ut ad collegia opificum tamquam e diuerticulo redeamus: dubium non est, quin ea infrequentibus temporibus non temere reuiuiscere passim sint imperatores. Claudium enim denuo collegia a Caio instituta dissoluisse, auctor est DIO-CASSIVS. e) Et de Traiano satis constat, eum seuerissime vetuisse hetaerias, neque passum vnquam, ut noua collegia vel Romae vel in prouinciis instituerentur. Nam eius non solum mandato, proposito edicto, hetaerias esse veterat PLI-

Collegiis inimicissimi fuisse Claudius Traianus & sequentes imperatores.

E 3

NIVS

a) Plin. *Lib. X. Epist. XCVII.*b) Plin. *Lib. X. Epist. XCIII.*c) Tertullian. *Apol. Cap. XXXVIII. p. 30. & Cap. XXXIX. p. 32.*d) Origen. *adu. Cels. Lib. I. p. 5.*e) Dio Cass. *IX. p. 669.*

NIVS, propraetor provinciae Ponticae, consulari potestate: a) veram etiam quam ipse PLINIVS b) Nicomediae collegium fabrum ad incendia coercenda instituere vellet, eamque rem magnopere commendaret imperatori: hic respondit: c) *Tibi quidem secundum exempla complurium in mentem venit, posse collegium fabrorum apud Nicomedienses constitui: sed meminimus, provinciam istam, & praecipue eas civitates ab eiusmodi factionibus esse vexatas. Quodcumque nomen ex quacunque causa dederimus eis, qui in idem contracti fuerint, heretariae, quamvis breves, fient.* Aegre ergo Traianus permittit opificibus in collegium vel corpus coire, multo acrius heretarias facere. Quem morem etiam tenuisse videntur sequentes imperatores. Sane & diui fratres collegiorum licentiam iuhuerunt, d) & postea Seuerus Imperator. e) Vt adeo magis magisque videantur ex eo tempore exspirasse.

§. XX.

Quaedam tamen semper coeundi privilegium retinuerunt.

Neque tamen omnia collegia ex vrbe, Italia & provinciis proscribere Romani principes, sed quaedam diserte excoeperunt, quibusdam singularibus SC. coeundi dederunt facultatem. Hinc MARCIANVS: f) *In summa autem nisi ex SC. auctoritate, vel Caesaris, collegium vel quodcumque tale corpus coierit, contra SC. & mandata & constitutiones collegium celebrat.* Et CAIVS: g) *Paucis admodum in causis concessa sunt huiusmodi corpora, ut nec vectigalium publicorum sociis permisum est corpus habere vel aurifodinarum, vel argentifodinarum & salinarum. Item collegia Romae certa sunt, quorum corpus SC. atque constitutionibus principalibus confirmatum est, veluti piscorum, & quorundam aliorum, & nauiculariorum, qui & in*
pro-

a) Plin. Lib. X. Ep. XCVII.

b) Id. *ibid.* Epist. XLII.

c) Traian. *ibid.* Epist. XLIII.

d) L. §. 2 D. de colleg. & corp.

e) L. 1. pr. D. *cod.*

f) L. 3 §. 1. D. *cod.*

g) L. 1. pr. D. quod cuiuscunque uniu. nomine.

provinciis sunt. Et hinc saepe in marmoribus vetustis gloriantur collegia & corpora, permissam sibi SC. esse coeundi facultatem. Sic apud GRVTERVM a) occurrit:

COLLEGIVM DENDROPHORORVM ROMAN.
QVIBVS EX S. C. COIRE LICET.

Alibi legimus: b)
MENSORIBVS MACH. QVIBVS EX S. C. COIRE LICET.
Et iam supra ex LAZIO c) vidimus lapidem in quo occurrunt NEGOCIATORES VINARII ET OMNIA CORPORA LVGDVNI LICITE COEVNTIA. Ex quibus satis patet, numquam in Romano orbe collegia in vniuersum omnia legibus principum fuisse sublata.

§. XXI.

Quia tantum abest, vt vniquam penitus sint abolita vt *Quin & noua subinde instituta sunt in indulgentia principum.* potius noua subinde Principium posteriorum indulgentia Romæ æque ac in prouinciis surrexerint. De Alexandro enim Seuero auctor est AEL. LAMPRIDIVS: d) *cum corpora constituisse omnium vinciariorum, lupinariorum, catigerorum & omnino omnium artium, hisque ex se defensores dedisse.* Nec dubium est, quin insequentes Imperatores Alexandrum sectati sint, & modo his modo illis artificibus coeundi concesserint libertatem. Sub Alexandri tempora iam XXXII. opificum corpora recenset TARRVNTENVS PATERNVS, e) qui IO. BERTRANDI f) & GV. GROTHII g) iudicio sub Commodi imperio floruit. Insequente saeculo XXX. nominat CONSTANTINVS, h) & ea quidem ab illis PATERNI diuersa. In hoc enim numero sunt *architecti, mulo-*

- a) Gruter *Inscript.* p. CLXXV, 8.
b) Idem, *ibid.*
c) Laz. *de Rep. Rom. Lib. XII, Cap. IV. p. 900.*
d) Ael. Lamprid. *Alex. Seuer. Cap. XXXIII.*
e) L. 6. D. *de iure immunit.*
f) Bertrand *de Iurisper. Lib. I, Cap. XXXII. p. 166.*
g) Gu. Grot. *Vit. iureconf. L II. C. XI. §. IV. p. 166.*
h) L. 2. C. Theod. *de excus. artif.*

lomedici, pictores, statuarii, marmorarii, lecticarii, clauicarii, quadratarii, id est *λιδοβήματα*, qui marmora quadrabant, structores, sculptores ligni, musarii, qui muliua vel opera vermiculata efficiebant, de quibus singulari opere IO. CIAMPINVS: a) *deauratores, albini*, qui parietes incrustabant, *argentarii, barbaricarii*, qui opera phrygionata efficiebant, *diatratarii*, vasa aurea argenteaque caelantes, *aerarii fusores, signarii*, sigilla facientes, *ferrarii, fabri tignarii, braccarii*, forsan *blatticarii*, sericum purpura tingentes, *aqueae libratores, figuli, aurifices, vitriarii, plumarii, sartores*, certarum vestium *specularii, eborarii, pelliones, fullones, carpentarii, sculptores marmoris, dealbatores, cusores linarii, bractearii, aurum in lamellas attenuantes, intestinariii*, qui ornamenta aedium, quae intestina vocabant veteres, fabricabant, *tesellarii* aliique plures, de quibus omnibus accurate suo more GUIDO PANCIROLVS b) Quum ergo praeter haec tot alia artificum opificumque collegia ex marmoribus iam supra collegerim: facile est ad intelligendum, quanta eorum vbique fuerit copia. Ea vero ad extrema imperii tempora durasse, satis docent SYMMACHI epistolae, c) CODEX vterque, THEODOSIANVS & IVSTINIANEVS, quin hodiernae Romae municipiorumque Italiae consuetudines, vt iam ab aliis est ostensum.

§. XXII.

Collegia ex eo tempore vel licita vel illicita. Illicita qua poena coercita?

Iam ex his, quae diximus, satis adparet, Romae collegia alia licita. alia illicita fuisse. Licita habebantur, quibus ex SC. vel concessione principis coire licebat. Reliqua illicita credebantur. Quicumque illicitum collegium vsurpabant, VLPIANO teste, d) ea poena tenebantur, qua teneri constat eos, qui hominibus armatis loca publica vel templa occupasse iudicati sunt. Haec vero poena non alia est, quam legis Iuliae de mai-

a) Io. Ciampin. de oper. musis.

b) Guido Pancirol. Adpend. ad Notit. imp. occid. p. 21. seqq.

c) Symmach. Lib. X. Epist. XXVII. & XLII.

d) L. 2. D. de colleg. & corp.

maiestate, siquidem, eodem auctore VLPIANO, a) maiestatis crimine teneretur etiam is, cuius opera, dolo malo, consilium iniustum est, quo armati homines conueniant aduersus rempublicam, locaue occupentur, vel templa, quouae coetus conuentusque fiat, hominesue ad seditionem conuocentur. Huius vero criminis poena olim erat aquae & ignis interdictio, postea vero humiliores bestiis obiciebantur, vel viui exurebantur, honestiores capite puniebantur, vti de suis temporibus testatur PAVLVS ICrus, b) Quum vero hoc animaduertendi ius intra urbem & centesimum ab vrbe lapidem, penes praefectum vrbi esset: c) etiam ii, qui illicitum collegium coiisse dicebantur, apud praefectum vrbi accusandi erant, ex constitutione SEVERI. d) Vt adeo satis dura fuerit huius extraordinarii criminis poena.

§. XXIII.

Quod ad licita attinet collegia, in ea recipi poterant omnes, qui illi professioni vel artificio dabant operam. Quin & alii admittebantur religionis causa, & de his intelligendus VLPIANVS: e) Religionis causa coire non prohibentur, dum tamen per hoc non fiat contra SC., quo illicita collegia arcentur. Nec serui excluderentur collegiis tenuiorum, dum sciente ac volente domino nomina dederint. Si quos enim curatores, imprudente aut inuito domino, recepissent, in singulos homines poena centum aureorum tenebantur. f) Exemplum sane huius rei non vnum in vetustis marmoribus exstat. Notum est CAPVLATORVM COLLEGIVM, in vrbeaque ac prouinciis celeberrimum. Romae enim, regione vrbis III. recensetur SCHOLA CAPVLATORVM. g) Et in aliis

- a) L. 1. §. 1. D. ad L. Iul. de maiest.
 b) Paull. recept. sent. Lib. V. Tit. XXIX, §. 1.
 c) Vlp. L. 1. §. 4. D. de offic. praef. urb.
 d) Idem L. 1. §. 14. D. eod.
 e) Idem L. 1. §. 1. D. de colleg. & corp.
 f) L. 3. §. 2. D. de coll. & corp.
 g) Guid. Panciroll. Notit. imp. occid. p. 3. & 165,

liis monumentis occurrunt CAPLATORES TIBVRTES, a) & CAPLATORES MVNICIPII ASCVLI. b) Capulatores vero vocatos, qui torcularibus vino oleoque exprimendo, & in fistilia labra doliaque defundendo praeerant, ex CATONE, c) COLVMELLA d) & PLINIO, e) satis constat. Et tamen huic capulatores vel capulatores collegio etiam seruos interfuisse, vel ex Romana inscriptione, f) in qua SERVVS DOLEARIVS laudatur, & habitu seruili eiusmodi hominum apud REINESIVM g) & ARINGHIVM h) constat.

§. XXIV.

Quinam illis
exclusi?

Neque tamen deerant, quos collegiis & corporibus etiam licitis arcendos existimabant Romani. Ecce enim milites nec in castris collegia vel corpora constituere, nec in vrbibus & municipiis iisdem nomina dare poterant. Prieus MARCIANVS i) docet, dum scribit: *Mandatis principalibus praecipitur praesidibus provinciarum, ne patiantur esse sodalita, neue milites collegia in castris habeant.* De posteriore nos VLPIANVS k) monet, qui *sub praetextu religionis, vel sub specie soluendi voti, coetus illicitos ne a veteranis quidem tentari oportere*, ait. Causa non solum, ea fuisse videtur, quae ab aliis muneribus negotiisque civilibus milites remouet, ne scilicet a militia & signis abstrahantur, vel, l) vt PAVLVS APOSTOLVS m) rem eloquitur, *ἵνα τῶν στρατολογῶν*

συνῆ

- a) Gruter. *Inscript.* p. clv LVIII, 7.
 b) Idem p. CCCXLIV, 1.
 c) Caro *de re rust.* Cap. LXVI. *sequ.*
 d) Colum. *de re rust.* Lib. XII. Cap. L.
 e) Plinii *Hist. Nat. Lib. XV. Cap. VI.*
 f) Grut. *Inscript.* p. l. LXXXIII, 2.
 g) Reinesf. *Inscr. Class.* XI, 62.
 h) Aringh. *Rom. subterr. Lib. III. Cap. XXXVII. p. 317.*
 i) L. 1. *pr. D. de colleg. & corp.*
 k) L. 2. *D. de extraord. crim.*
 l) L. 4. *C. Qui dare tut. vel curaz.*
 m) 2 *Tim.* II, 4.

ius legis eadem fuisse videtur, quae ipsa collegia reddebat odiosa. Homines enim, qui plura collegia habebant, non poterant non sempiterna propemodum crapula corpore, quum singula singulis saltim mensibus coirent. Fieri non poterat, quin inhiarent ad eas, qui sua prodegerant. Quare quum suspectam hanc collegiorum ambitionem habere principes: lata lege, vnum pluribus collegiis interesse vertuerunt. Si quis vero in duobus esset, rescripserunt, *eligere eum oportere, in quo magis esse velles, accepturum ex eo collegio, a quo recessisset, id, quod ei competeret ex ratione, quae communis fuit.* Eo magis vero iustum videbatur, eum, qui e iusto & licito collegio discederet, pecunias recipere, quia & illis, qui collegiis illicitis interfuerant, iis dissolutis, *permitterebatur, pecunias communes, si quas habebant, diuidere, pecuniamque partiri, vt denuo scribit MARCIANVS, a) quem ita intelligo, hanc discessionem licuisse statim, postquam istiusmodi collegium, principum decreto, fuerit abolicum.* Si enim postea quis collegium illicitum vsurpasset: non amplius locum habebat discessio haec, & pecuniae collatitiae partitio, sed tunc collegiae criminis maiestatis tenebantur, poenaeque adiciebantur, quam paullo ante ex VLPIANO descripsimus.

§. XXVI.

Collegia uniuersitates & quasi respublicas constituiebant.

Cæterum collegia licita, & ab imperatoribus firmata, gaudebant iuribus & priuilegiis, quae vna fasce complecti iuuabit. Sic primo iis licebat ex ipsis XII. tabulis, pactiorem, quam vellent, sibi ferre, dum ne quid ex publica lege corrumpere. b) Poterant ergo condere statuta, dum ne illa legibus repugnarent. Licebat etiam coire, & de rebus communibus consulere in medium, & deinde decreta condere, quae fere cum SCtis conueniebant, quod ad formam attinet. Aetatem enim tulit marmor vetustum, apud GRV-

TE-

a) L. 3. p. D. eod.

b) L. 4. D. eod.

TERVM a) & PANCIROLVM, b) in quo hoc collegii decretum legimus:

IMP. CAES. M. AVRELIO ANTONINO
AVG. PIO
FELICE VIM PETRONIO SEPTIMIA-
NO COS.

X. KAL. APRIL. IN TEMPLO COLLEGI
FABRVM ET CENTONARIORVM REGIEN-
SIVM.

QVOD REFERENTIBVS P. SAENIO MARCEL-
LINO ET C. AVFIDIO DIALOGO QVAE-
STORIBVS

V. F. c)

IVSSILIVM IVLIANVM VIRVM ET VITA ET
MODESTIA ET INGENITA VERECVNDIA
ORNATVM ET LIBERALEM OPORTERE
COLLEGI NOSTRI PATRONVM COOPTARI
VT SIT CETERIS EXEMPLO IVDICI NOSTRI
TESTIMONIVM.

Q. F. P. D. E. R. I. C. d)

SALVBRI CONSILIO TAM HONESTA RE-
LATIONE A QVAESTORIB. ET MAGISTRIS
COLLEGI NOSTRI FACTAM ET SINGVLI ET
VNIVERSI SENTIMVS ET IDEO EXCVSAN-
DVM POTIVS HONESTO VIRO IVLIANO

F 3

HV.

a) Gruter. *Inscr. p. CI, 1.*

b) Guid. Pancirol. *Adpend. ad Notit. Imp. occident. p. 23.*

c) *Id est: verba fecerunt.*

d) *Legendum: Quid fieri placeret, de ea re ita censuerunt.*

HVIUS TARDAE COGITATIONIS NOSTRAE
NECESSITAT. PETENDVMQVE AB EO LIBEN-
TER SVSCIPIAT COLLEGI N. PATRONAL
HONOREM TABVLAMQVE AEREAM CVM
INSCRIPTIONE HVIUS DECRE. N. DOMO
EIVS PONI CENSVERVNT.

Ex hoc quantiuis pretii monumento satis elucet, veluti reip. speciem quamdam praese tulisse isthaec collegia. Ad exemplum sane reip., teste CAIO, a) *habebant res communes, arcamque communem*, habebant quaestores, magistris quinquennales, procuratores, qui veluti magistratum loco erant. Hi referebant ad collegium, non fecus ac consules ad senatum. Singuli porro collegae dicebant sententiam, & quod plurimorum suffragiis fuerat comprobatum, decreti nomine veniebat. Quin & aeneis tabulis decreta sua incidabant, & publice legenda proponebant, sicuti olim SC. Quemadmodum porro vniuersitates, municipia, oppida per syndicos litigabant: ita & collegia singula, teste CAIO, b) *habebant syndicum vel actorem, per quem, tamquam in republica, quod communiter agi fierique oporteat, ageretur fieret.* Quemadmodum ergo non est dubium, quin vniuersitates fuerint collegia & corpora: ita eadem, vniuersitatum instar, iure minorum vsa esse, adeoque in integrum restitui potuisse, verosimile est. c) Vnde nec dubitari potest, quin si pecuniam mutuam acceperint administratores, speciali mandato haut instructi: versio in rem collegii probanda fuerit a creditoribus. d) Ratio enim, ob quam ciuitatibus ac rebus publicis haec minorum iura indulserunt, etiam reliquis vniuersitatibus ac collegiis quadrat, quippe quae, non fecus ac ciuitates, perpetuae subsunt aliorum administrationi.

§. XXVII.

*Hinc & iure
minorum
gaudebant.*

- a) L. 1. D. quod cuiuscunque vniu. nomine.
b) L. ead. D. eodem.
c) L. 3. C. de iure reip. L. 4. C. ex quib. caus. mai. rest.
d) L. 27. D. de reb. credit.

§. XXVII.

Ex eodem principio leges veteres collegia ad hereditates non admittebant, quia erant personae incertae. *Incerta autem persona heres institui non poterat, quoniam certum consilium esse debet testantis, ut loquitur VLPPIANVS, a)* qui etiam statim addit: *Nec municipia nec municipes heredes institui possunt, quoniam incertum corpus est, ut neque cernere uniuersi, neque pro libito pro herede gerere possint, ut heredes fiant.* Ratio ergo huius antiqui iuris repetenda est a solemnitate cretionis. Haec tamquam actus legitimus non admittebat procuratorem. b) Ciuitates autem & municipia non potuissent cernere nisi per syndicum. Quod sane non magis ciuitatibus licebat, quam pupillis, pro quibus ne quidem tutores hereditatem cernere & adire poterant. c) Quae omnia ita sunt comparata, ut non minus ad collegia, quam ciuitates & municipia possint adplicari. Ceterum hoc ius sub Traiano adhuc inconcussum fuit, sub quo scribit PLINIUS: d) *Nec heredem institui, nec praecipere posse rempublicam, constat.* Vnde simul liquet, rempublicam nec legata nec fideicommissa capere potuisse, quum tamen hic nulla obstat cretionis solemnitas, quod & obseruauit VLPPIANVS. e)

An iure antiquo heredes institui, vel legata & fideicommissa capere poterint?

§. XXIX.

Sed paulatim aliquid remissum a pristina illa subtilitate. Nam primo aliquot SC. prodierunt, quibus concessum, ut municipia a libertis institui possent. f) Deinde de fideicommissis municipiis relinquendis prodiit senatusconsultum Apronianum sub Hadriano, anno erae vulgaris vel CXVII, vel CXXIII. Vterque enim in factis praefert Apronianum

Quid ea in re legibus nouis sensim sit immutatum.

a) VLPPIAN. *Fragm. Tit. XXII. §. V. seq.*

b) L. 90. pr. D. de acquir. hered.

c) L. 4. §. 5. C. de iure delib.

d) Plin. *Lib. V. Epist. VII.*

e) Vlpian. *ibid.*

f) *Idem ibid. L. 1. D. de libert. municip.*

nianum Cos. Quamuis enim CUIACIVS a) id SC. sub Marco demum conditum malit: rem tamen conficit testimonium ex *L. 27. pr. D. ad SC. Trebell.*, vbi iam Iulianus huius iuris meminit, qui sub Hadriano scripsit. Ex eo ergo tempore non defunt exempla integrorum praediorum, vrbibus legatorum. b) Quum vero ea SC. de folis ciuitatibus loquerentur: ad alias quoque vniuersitates illa protulit Marcus Imp., qui & vicis suis hoc ius legata capiendi rescripto dedit, c) & postea illud etiam ad collegia protulit. Qua de re PAVLLVS: d) *Quum senatus, temporibus diui Marci, permiserit collegiis legare, nulla dubitatio est, quod si corpori, cui licet coire, legatum sit, debeat.* Plura eam in rem dixere MERILLIVS, e) SCHVLTINGIVS f) & GVNDINGIVS, g) Quemadmodum porro certi iuris erat, eis mortis causa recte donari, qui legata capere possint: h) ita nemo dubitabat, quin & collegiis mortis causa donari possit. Denique omnem subtilitatem aboliturus Leo Imp. i), omni genere vltimae voluntatis, bona etiam in collegia transferri permisit. Ad exceptiones pertinet, quod Iudaeorum collegio, licito tamen ante ea tempora, istud priuilegium ademit Antoninus Caracalla, qui ad A. Claudium Tryphoninum rescripsit: a) *Quod Cornelia Salvia vniuersitati Iudaeorum, qui in Antiochensum ciuitate constituti sunt, legauit, peri non potest.*

§. XXIX.

- a) Cuiac. ad Vlpian. fragm. l. c.
 b) L. 101. D. de legat. III.
 c) L. 73. §. 1. D. de legat. I.
 d) L. 20. D. de reb. dub.
 e) Merill. Variant. ex Cuiac. Lib. II. Cap. XIV.
 f) Schulting. Iurispr. antiqu. Anteiustin. p. 659.
 g) Gundling. diff. de principe herede. Cap. II. §. IV.
 h) L. 9. D. de mort. caus. don.
 i) L. 12. C. de hered. inst.
 k) L. 1. C. de Iud.

§. XXIX.

Denique & immunitatibus quibusdam gaudebant col-
legia, verum non tam iure suo, quam priuilegio principum. *Variae colle-*
Plura enim, quae a necessitate, munera subeundi, libera erant. *giorum im-*
recenset TARRVNTENVS PATERNVS, a) aliaque addic- *munitates.*
CONSTANTINVS. b) Sic corpori inprimis mensorum
frumenti iuxta annonam vrbis, id priuilegium tributum ait
PAVLLVS, c) vt ab oneribus etiam patrimonialibus vaca-
tionem haberent, quo tamen in prouinciis non gaudebant
mensores. Sed & *porcinarios vrbis aeternae, quum peruigil-*
lem laborem P. R. commodis exhiberent, sordidis muneribus li-
beratos legimus priuilegio VALENTINIANI, Theodosii &
Arcadij augustorum. d) Ceterum priuilegia haec erant varia,
veluti: ne quid nouum, id est, nouam collationem sustine-
rent, e) nec ad militiam cogentur, nisi ad murorum &
portarum custodiam, f) nec famis tempore vrbe expelle-
rentur. g) Sed quum haeciura non omnibus indulta fuisse,
fatis adpareat, iis iam haut immorabimur.

§. XXX.

Magis ad rem faciet, si in causas, cur posteriores Im- *Earumque*
peratores tam multa collegiis permiserint, inquiramus, *caussae.*
maxime quum supra animaduersum sit, anteriores imperatores
eorum causa male cupiuisse. Scilicet quum parum hono-
rata esset opificum conditio, multi aufugiebant Roma, & in
prouincias se conferebant, vbi benignius habebantur. Hinc
tot priuilegijs alliciendi erant, vt Romam redirent. Quin
quum priuilegia atque immunitates non sufficerent sisten-
dae huic fugae, cogi opifices iusserunt imperatores, vt Ro-

G

mam

a) L. 6. D. de iur. immun.

b) L. 2. C. Theod. de excus. artif.

c) L. 10. §. 1. D. de vacat. & excus. mun.

d) L. 1. C. de suariis.

e) L. 1. C. de priuileg. corp.

f) Nouella XLIII.

g) Gothofr. ad L. 2. C. Theod. de priu. corp. L. XIV. Titulo II.

mam reuenterentur. Quo pertinet constitutio Honorii & Theodosii augustorum, a) ex tribus aliis conflata, b) qua cautum legimus, *ut cura rectorum prouinciarum corporati urbis Romae, qui in peregrina transgressi sint, redire cogerentur, ut seruire possint functionibus, quas imposuerit antiqua solemnitas.* Qua lege in primis tunc opus erat, quum ob Gothicam, sub Alarico & Ataulpho urbis vastationem plures in orientem, Aegyptum & Africam fugissent, ceu erudite demonstrauit GOTHOFREDVS. c) Sed quum iam ad haec extrema rei publ. tempora peruentum sit, hic quidem merito, signo receptui dato, ad collegiorum in Germania originem & iura progredimur.

CAPVT II.

DE

COLLEGIORVM IN GERMANIA ORIGINE ET IVRIBVS.

§. I. Germani in constituendis collegiis Romanos imitati. §. II. Antiqui Germani sine urbibus & oppidis degere. §. III. Hinc nec commercia & opificia inter eos floruerunt. §. IV. Constituendis rebus necessariis solum vacabant serui. §. V. Quod & Francorum sequentiumque Imperatorum Germano factum. §. VI. Etiam in ipsis urbibus. §. VII. Mutatio a saeculo XI. facta. §. VIII. Urbes pleraeque consules & senatum, exemplo Italicorum, sibi constituerunt. §. IX. Inde natae sunt urbes vel collegia. §. X. Imperatores & principes his collegiis maxime aduersabantur. §. XI. Effectus harum trium fuerit variae turbae in ciuita-

a) L. 1. C. de priuil. corp. Lib. XI. Tit. XIV.

b) L. 2 3 4 C. Theod. eod. Lib. XIV. Tit. II.

c) Gothofr. ad L. 4. C. Th. eod. p. 194, Tom. V.

uitatibus. §. XII. Origo litterarum natalitiarum. §. XIII. Cur spurii non admittantur? §. XIV. Cur quorundam opificum filiis nefas fuis opificia addiscere? §. XV. Ex quo iure definiendae collegiorum controuersae. §. XVI. Collegia apud nos vel licita, vel illicita. §. XVII. Eorum administratio & res communes. §. XVIII. Ea gaudent iuribus vniuersitatum. §. XIX. Contractus & delicta illorum. §. XX. Eorundem dissolutio & separatio. §. XXI. Conclusio exercitationis.

§. I.

Sulla in re Germani vetera Romanorum instituta adoptarunt: factum id certe in collegiis & corporibus opificum instituendis. Romana enim hic esse omnia is demum deprehendet, qui & originem eorum apud Germanos expenderit paullo accuratius, & leges atque instituta cum Romanis contenderit. Quod quum a nemine satis diligenter factum esse animaduertam, licebit nobis in vacuam venire possessionem, & per veterum annalium monumenta liberius exspaciari.

*Germani in
constituendis
collegiis Ro-
manos imi-
tati.*

§. II.

TACITI aevo nullas in Germania magna vrbes, nulla munitiona fuisse oppida, comperio. Dilerte enim hic auctor rerum Germanicarum peritissimus: a) *Nullas, inquit, Germanorum populis vrbes habitari, satis notum est: ne potius quidem inter se iunctas sedes.* Et sane maiores nostri nulla opum cupidine, nullo luxu, rudi tecti vellere, & cibo simpliciore, lacte, caseo, agrestibus pomis, recente fera contenti, vitam omnem in studio rei militaris transigebant. Eoque commodius tum fuit discretis ac seiunctis penetibus habitare, vt fons aliquis, vt campus, vt nemus maxime delectabat, quo minus ita quidquam possent suae desiderare beatitudi

*Antiqui Ger-
mani sine vr-
bibus & op-
pidis degere,*

G 2

titati

a) Tacit. de morib. Germ. Cap. XVI.

titati. Hinc quamvis PTOLEMAEVVS a) nonaginta quatuor vrbes recenset in Germania, in quibus quaedam, hodierno more, in *burgum* finiunt, veluti *Laciburgum*, *Asciburgum*: facile tamen patet, πόλεις illas non nisi vicos fuisse. Nam & CAESAR b) Suevis & Vbiis tribuit *oppida*, quae Graecus metaphrastes τὰς πόλεις vocare non dubitat. Et HERODIANVS, c) vbi Germanorum vicos a Maximino direptos exustosque refert, statim addit: ἐυμαρέζατα γὰρ τὸ πῦρ ἐπινέμειν τὰς τε πόλεις αὐτῶν, ἀς ἔχουσι, καὶ τὰς οἰκίσεις ἀπάσας. *Sunt autem vrbes eorum aedificiaque omnia maxime incendiis obnoxia.* Vbi manifeste πόλεις vocat, quas antecedente periodo vocarat κώμας, dum scripserat: τὰς δὲ κώμας ἐμπνεῖας διασπᾶσεν εἰδὼς τῶν στρατῶν. *Vicos incendendos diripiendosque militibus tradidit.* Tantum ergo abest, vt vrbes conpiderint Germani, vt quarto adhuc saeculo *oppida*, tamquam *circumdatis vribus lustra declinarint*, teste locupletissimo AMIANO MARCELLINO. d)

§ III.

Hinc nec
commercia
& opificia
inter eos floruerunt.

Inde vero facile patet, nullum tunc mercaturae peregrinae in Germania fuisse locum, vilia tantum & obuia peccentibus maioribus nostris. Multo magis ergo exulasse opificia, credibile est, luxuriae, aut vitae certe mollioris instrumenta. Quatuor scilicet erant hominum ordines, nobilium, ingenuorum, libertinorum, seruorum. e) Nobiles reipublicae domi forisque praerant. Ingenui bellis & venationibus vacabant, f) negotiis domesticis feminarum turbae & infirmissimo cuique delegatis. Libertini non multum supra seruos erant, adeoque cum illis agriculturae rei que pecuariae dabant operam, hominibus propriis, rusticisque hodi-

a) Ptolem. *Geogr. Lib. II.*

b) Caesar *de bello Gall. Lib. IV. Cap. XIX. & Lib. VI. C. X.*

c) Herodian. *Histor. Lib. VII. Cap. II.*

d) Amm. Marcell. *Lib. XVI. Cap. III.*

e) Tacit. *de morib. Germ. Cap. XXV.*

f) Idem *Cap. XV.*

diernis simillimi. Quantum hominum genus, oppidanorum puta, quod mercatura opificiisque atque artibus manuariis uiuit, vetus illa liberaque Germania, non minus ac ipsas vrbes, ignorabat.

§. IV.

Quum tamen opificiis quibusdam omnino carere non possit respública, nec maiores nostri in plaustris, sed in aedibus vixerint, nec nudi, sed armati & vestiti inceserint, instrumentisq; vsu rusticis, atque vtenfilibus variis: nemo dubitauerit, quin in Germania quoque fuerint, qui tractarent fabrilia, vestes confuerent, aratra, arma, ollas, reliquamque suppellectilem conficerent. Sed caue eos opifices in vrbibus, collegiisque quaeras, aut tales tibi concipias, qui transactis tirocinii annis, & edito artis specimine, in corpus aliquod fuerint cooptati. Ut cuique seruo vel rustico erat artis fiducia, ita eiusmodi negotiis vacabat horis subcesiuus. Auctor sane est **TACITVS**, a) *seruos praeter modum frumenti & pecoris, etiam VESTES dominis praestitisse.* Has ergo a rusticis ipsis confutas esse, facile est ad intelligendum.

Conficiendis rebus necessarii solitum vacabant serui.

§. V.

Et ita se res habuit, etiam insequentibus saeculis. Quamuis enim sub Francorum regibus hinc inde exurgerent vrbes ampliores, maxime vbi reges, duces, episcopi, sedes collocauerant: quamuis etiam in tanta hominum adfluentia quibusdam locis florerent emporia, qualia sunt *Bardenwisch, Sebesla, Magaloburg, Erpifurt, Forchheim, Breemberg, Raginisburg, Lauriacum*, quarum in **CAPITVLARIBVS CAROLINIS** b) fit mentio; vrbes tamen illae, si a paucis discefferis, non aliis, quam seruilis ac libertinae conditionis hominibus, habitabantur. Sic Erfurtum, quam emporiis adnumerat **CAROLVS, BONIFACIUS** c) in litteris ad Zachariam Papam, vocat lo-

Quod & Francorum, sequentiumque Imperatorum Germanico aetate factum.

G 3

cum,

a) Tacit. *ibid.* Cap. XXV.
 b) Capitul. *ann.* 10 cccc. n. VII. p. 45.
 c) Orthilo *Vit.* Bonifac. *Lib.* II. *Cap.* II.

cum, qui dicitur Erpbesfurt, qui fuit iam olim vrbs PAGANORVM RVSTICORVM. Nec ignota sunt diplomata, quibus integris ciuitatibus *ius mortuarii* remissum; a) vel quibus manumissae sunt integrae ciuitatum vniuersitates. b) Quae sane indicio sunt, etiam in vrbes tunc maxime confluisse feruorum libertinorumque colluuiem.

§. VI.

*Etiā in
ipsis vrbi-
bus.*

Quamuis ergo non dubitem, quin ab eo tempore in vrbi-
bus quoque maxime floruerint opificia: ea tamen non nisi a
seruis culta existimo. Sane inter Francorum ministeriales,
id est, seruos, in variis monumentis occurrunt *argentarii*, c) *au-
rifices*, d) *carpentarii*, e) *fabri*, f) *sartores*, g) *sutores*, h) a-
liique opifices. Et quamuis sub Henrico I., vrbiū per
Saxoniam conditore, alia esse coeperit oppidanorum
conditio, conuentibus, nundinis, conuiujs plerisque in
vrbes & oppida translatis: i) fuere tamen & mercatores &
opifices adhuc glebae adscripti, obnoxiique dominis. Sic in
diplomatibus Ottonis M. apud HVNDIVM k) mentio fit
aurariorum, buncariorum, clidelariorum, mercatorum, qui om-
nes erant seruilis conditionis. Et in vita Gebhardi, Epi-
scopi Constantiensis l) legimus eum seruos optimos quosque
*elegisse, & ex eis coquos, piscores, cauones, fullones, sutores, hor-
rulanos, carpentarios, & SINGVLARVM ARTIVM MA-
GISTROS* constituisse, eisque concessisse priuilegia, ut quum
quis praesentium, vel eorum successorum, qui de progenie illo-
rum

a) Lehm. Chron. Spir. Lib. IV. Cap. XXII.

b) Meibom. Script. rer. Germ. Tom. III. p. 205.

c) Lex Burg. Tit. XXI, §. II.

d) Lex Burg. *ibid.*

e) Lex Salica Tit. XI. §. V.

f) Lex Burg. Tit. XXI. §. II.

g) *Ibidem.*

h) *Ibidem.*

i) Witichind. Annal. lib. I. p. 693.

k) Hund, Metrop. Salisb. Tom. I. p. 227. & Tom. II. p. 372. sequi.

l) Pistor, Script. rer. Germ. Tom. II. p. 655.

rum esset, moreretur, exuuiæ de iis non sumerentur, sed heredes reliquam hereditatem possiderent. Si vero de alia progenie aliquis successisset, ab hoc donatio alienus esset. Ita diutissime opificia in feruorum casis delituerunt, quamuis variis priuilegiis subinde ornarentur a principibus. Et inde reddi poterit ratio, cur ex antiquissimorum opificiorum instituto boëii non vocentur Gesellen, sed Knechte. Noti enim sunt Schüh-Knechte, Becker-Knechte, Fleischer-Knechte, Mühl-Knapen, ceteri.

§. VII.

Enimvero a saeculo XI. alia coepit esse rerum facies. *Mutatio a Saeculo XI. facta.* Nam quum ab eo tempore plures vrbes opibus commerciisque florent, & comitum, scultetorum, aduocatorumque, quibus ab initio suberant, imperium sensim excuterent: coeperunt primo collegia senatoria, consules, magistratusque, Italorum exemplo, constituere: deinde opificum celeberrimorum collegia, eorumdem aemulatione, erigere, ac denique plebisque locis ingenuos, seu patricos, fenatu eiicere, plebique vindicare urbanas respublicas. Omnia haec ex annalibus demonstrare operae fuerit pretium.

§. VIII.

Et primo quidem consulum & senatorum, non nisi a saeculo X. fieri mentionem, certissimum est. Auctor quidem est ALCVINVS apud CANISIVM, Carolum M. Aquisgranum Romae ad exemplum instituisse, foroque, SENATV, arce, theatro, aruis & aeterni regis templo, thermis insuper vel balneis ornasse. Sed id quidem singulare, nec in exemplum tractum fuit. Idem dicendum de Salsa, vel Seltia, Alfatiae oppido, vbi ODILO CLVNIACENSIS a) ab Adelheide Ortonis M. vidua, urbem factam, ait, sub LIBERTATE ROMANA. Nam in quonam constiterit illa Romana libertas, parum constat. Ast a saeculo XI. frequentissima consulum & senatorum occurrunt vestigia. Bremenses iam, saeculo XII. inuen-

a) Odilo Vir, Adelheidis Lib. I. Cap. VII. p. 265, apud Leibnit. Tom I.

ineunte, paruiffe proconfuibus & confuibus, didici ex diploma Henrici V. Imp., a) quamuis id non vbiq; genuinum videatur, maxime quum in illo & ftatuae Rolandi fiat mentio. Certioris fidei eft diploma Philippi Regis, Spirenfibus conceffum, b) ex quo patet, iam tempore Henrici V. Imp., cuius ille diploma confirmat, Spirae ftoruiffe collegium fenatorium, vel, vti tum loquebantur, *ordinem proconfulum & confulum*. Ceterum hoc institutum fenfim imitatae funt vrbes aliae, poft alias. Bernatenfibus Fridericus II. Imp. pofttatem feciffe dicitur, fenatum, fuo arbitrio, conftituendi. c) Erfurti anno cloccclt. fenatum coire coepiffe, ex monimentis tradit GVDENVS. d) Eodem circiter tempore a Conrado, vltimo Sueuorum duce, ciues Auguftanos fe fuauque in libertatem vindicaffe, ex eoq; tempore ipfos fibi ex fuis municipibus ingenuis proprium fenatum elegiffe, perhibent. e) Quin anno demum clocccxlvi. Vlmenfes confules fibi ac tribunos plebis conftituere coepiffe, relatum legimus. f) Quum ergo faeculo X. Italicas ciuitates primum collegia fenatoria inftituere, ii que, veterum Romanorum exemplo, confules praeficere coeperint, vti recte animaduertit CAROLVS SIGONIVS: g) non abs re inde collegit BEATVS RHENANVS, h) hoc institutum fenfim etiam Germanicas ciuitates effe imitatae. Vnde hodie vix eft Germaniae oppidum, in quo non confules & fenatores, vel, vt medio aeuo vocabantur, *proconfules & confules* olim e nobilioribus ciuitatum familiis, hodie plerumque ex promifcua plebe lecti, fenatum vel confilium publicum conftituant.

§ IX.

- a) *Adfertio Libertat. Bremenf. p. 357.*
 b) *Lehm. Chron. Spir. Lib. IV. Cap. XI. p. 302.*
 c) *Cruf. Ann. Part. III. Lib. I. p. 12.*
 d) *Guden. Hift. Erfurt. Lib. I. p. 12.*
 e) *Cruf. Annal. Sueu. Part. III. Lib. II. Cap. 17.*
 f) *Id. ad b. ann.*
 g) *Sigon. de regno Ital. Lib. XVII. ad ann. l. cccc LXXIII.*
 h) *B. Rhenan. Lib. III. rer. Germ. p. 101, Lehm. Chron. Spir. lib. IV. C. III. & XI.*

§. IX.

Quum semel Italos imitari coepissent Germani: nihil erat facilius, quam vt & collegia opificum, eorumdem exemplo, in vrbibus passim erigerent. Idque eo facilius fieri poterat, postquam pleraeque vrbes, opibus auctae, ciues non nisi liberos & a seruitutis nexu solutos adoptarent. Nam quum antea, vt supra obseruauimus, non nisi seruilis & libertinae conditionis homines in vrbibus artibus opificiisque vacarent: posteriore aeuo suppetunt exempla, quod integrae ciuitates manumissae & libertate plena frui iustae sunt, ceu docet exemplum Brunsvicensium, ab Ottone Duce manumissorum, apud MEIBOMIVM. a) Ex eo ergo tempore inualuit paroemia: Keine Henne steigt über die Mauern. Id est, seruilis conditionis hominibus non patet accessus in ciuitates, adeoque nec ad opificia admittuntur. De quo veteri scito pluribus egit HERTIVS. b) Vt vero seruilis & obnoxiae conditionis homines eo facilius excluderentur vrbibus: non solum codicillos, ingenuitatis testes, (Geburths-Brieffe,) exigere a ciuibus nouis coeperunt, verum etiam ipsi opifices sensim in collegia & corpora coaluerunt, vt, qui artem facerent in vrbe, an serui etiam eo iure abuterentur, an satis ad eam rem idonei & habiles viderentur, eo facilius cognoscerent. Dicta sunt ea collegia medio aeuo: *gildae, vniones, Einungen, Innungen, Zünffte, Nemetz*, & si annalibus credendum, illa iam a saeculo XII. in Germania fuerunt frequentissima. In chronico Magdeburgico apud MEIBOMIVM, c) ad annum circiter CLOCLIII. relatum legimus, *Wichmannum archiepiscopum fecisse primo VNIONES institutorum pannicidarum*. Sed plura eum archiepiscopum instituisse collegia, vel ex codice diplomatum Vindebonensi, ab illustri huius academiae cancellario edito d) adparet, vbi collegio sutorum priuilegium

H

imper-

- a) Meibom. *Script. rer. Germ. Tom. III. p. 205.*
 b) Hertius *Paroem. iur. Lib. II. cap. XI.*
 c) Meibom. *Script. rer. Germ. Tom. II. p. 329.*
 d) Ill. a Ludewig *Reliqu. MSC. Tom. II. p. 389.*

impertitur. Wichmanni exemplo Ludolphus, Archiepiscopus anno dco cxcv, teste CHRONICO MAGDEBVRGICO, a) fecit in eadem ciuitate VNIONEM CLYPEATORVM, quae dicitur: die Schilder=Jnnunge. Circa eadem tempora etiam Goslariae, b) Herbipoli, c) Audomaropoli, d) Brunsvigae, e) alibi que passim variae commemorantur tribus, varia artificum opificumque collegia. Vt adeo ea, hoc potissimum tempore, Germanis innotuisse, admodum fiat verosimile; quum contra in Italiae ciuitatibus multo ante in viridi fuerint obseruantia.

§. X.

*Imperatores
& principes
bis collegiis
maximopere
aduersabantur.*

Et huius nouae originis inde quoque argumentum petere licebit, quod principes, ipsique Imperatores circa haec tempora nihil reliqui fecerint, vt noua ista collegia, tamquam heterarias, monarchico statui perquam inimicas, supprimerent. Sic anno dco cc Fridericus II. Imp. tribus istas suppressas voluit Goslariae, fanxitque, vt nulla esset CONVRATIO, nec promissio, vel societas, quae Teutoni e dicitur: Eyninghe, vel ghilde, nisi solum monetariorum, ea de causa, vt cauerent de falsis monetis. f) Paulo post anno dco cccxxi Henricus VII. rex in comitiis Wormatiensibus tot principum querelis, de collegiorum istorum insolentia, fatigatum se vidit, vt singulari diplomate omnia vbique collegia & corpora opificum aboleret. g) Sed dici non potest, quot inde turbae enatae sint, maxime postquam fatale istud interregnum paulo post ciuitatibus potentioribus omnem laxauerat licentiam. Quantum enim laborabant principes & senatores, vt

ne

a) Meibom. *Script. rer. Germ. Tom. II. p. 329.*

b) B. Heineccii *Antiqu. Gosl. L. II. p. 219.*

c) *Frif. Chron. Würzb. p. 557. 570. 585. sequ.*

d) Car. du Fresne *Glossar. Lat. voce: GILDA Tom. II. p. 622.*

e) Gobel. *Person. Cosmodr. aet. VI. c. LXVII. p. 282. Leibnit. Script. rer. Brunsv. Tom. II. p. 61.*

f) B. Heinecc. *Antiqu. Gosl. Lib. II. p. 219.*

g) *Frif. Chron. Würzb. p. 557.*

ne in vrbibus essent collegia, tantum obnitebantur plebei, manibusque pedibusque obnixe omnia faciebant, vt illa restituerent. Sic Herbipoli, non nisi multo sanguine fuso, res transacta est. Episcopus iussu Henrici VII. ea collegia suppresserat: ciues, inuito episcopo, illa restituerant: a) nato inde bello ciuili Bertholdus II. Episcopus illa quidem rata habuit anno clccc lxxix: b) sed paullo post denuo edicto sustulit. c) Inde recruduere tumultus ciuiles, finiendi demum anno clccc lxxxiv, quo Mangoldus Episcopus illas tribus plane egit in exsilium, d) interiecto tempore denuo renaturas. Eadem fabula paene in vniuersa Germania facta, Sane & Goslariae, durante interregno, ea res senatum populumque in mutua odia ad egit, illo, ex Friderici edicto, collegiis obnitate, hoc illa urgente tanto importunius. Et vicit demum plebs circa annum clcccxc, quo Rudolphus I. Rex Germ. ea solemni diplomate rata habuit, quod integrum Praefidis Frater eruditissimus, *à vñ en arçhois*, integrum e scriniis publicis extulit. e) Ita factum est, vt plebs vrbana collegia passim tueretur, idque exemplum deinde sequerentur aliae ciuitates, donec demum oppida etiam tantum non omnia tribus huiusmodi, principum indulgentia, impetrarent.

§. XI.

Non potuit non inde sequi magna malorum ilias. Quum *Effectus ha-* enim ad haec vsque tempora soli ingenui, qui se postea patri- *um tribunum* cios vocare coeperunt, ciuitatibus patriis praefuissent, plebs, *suere variae* quae in collegia coaluerat, iam summa ope nitebatur, vt sena- *turbae in ci-* tum opprimeret, sibi que viam in curiam vi ac ferro expedi- *uitatibus.* ret. Hinc tribus quauis occasione dabant turbas, modo rationes sibi reddi iubentes, modo senatores primarios repetundarum

H 2

darum

- a) *Ibid.* p. 570.
 b) *Idem* p. 585.
 c) *Idem* p. 586.
 d) *Idem* p. 596.
 e) B. Heiaecc. *Antiqu. Gosl. Lib.* 111. p. 306.

darum postulantes. Inter hos fluctus ciuiles modo trium antesignanos, modo fenatores honestissimos capitis damnatos, vel eiectos ciuitatibus legimus, prout aut fenatus aut plebei potentia antecellerent. Prioris tragoediae exemplum Brunfuiicum vidit circa annum clō ccxx, de quo SCHIPHOUERVS a) & GOBELINVS PERSONA: b) *In Brunfviick decem MAGISTRI GILDONVM a consuiibus suspensi sunt, & vndecimus decollatus, sed duodecimus in peregrinatione existens euasit, & hoc fuit initium multorum malorum ibidem.* Simile, quod Magdeburgi contigit, ita relatum in chronico veteri apud MEIBOMIVM: c) *Vsq̄ ad ista tempora, (saeculi puta XIII. exitum,) scabini fuerunt in consilio ciuitatis, a quo ex tunc fuere exclusi, & ortae sunt multae dissensiones inter consules & MAGISTROS VNIONVM & scabinos.* Et paucis interiectis: d) *Circa idem tempus, (annum clō ccc i) in ciuitate Magdeburg cremati fuerunt MAGISTRI VNIONVM in foro, propter prodicionem iis impositam.* Posterioris vero generis exemplum Lubeca experta est, quod fufe, versibus tamen parum politis descripsit HENRICVS AQVILONIPOLENSIS. e) *Ita ergo factum est, vt in plerisque Germaniae vrbibus populare regimen inualesceret, & plebs, oppressis vel in ordinem coactis patriciis, in ordinem fenatorum passim irrueret. Quo ordine, quibusque de causis id Spira, Tiguri, Moguntiae contigerit, luculenter memoriae prodidit LEHMANNVS. f) Coloniae & Aquisgrani anno clō ccc lxxviii & anno clō ccc lxxii; nec non Tremoniae anno clō cccc eundem in modum scenam instruxere plebei, eui e*
CHRO-

a) Schiphou, *Chron. Schaumb.* p. 514.

b) Gobelin, *Cosmogr. Aec. VI. Cap. LXVII.* p. 282.

c) *Chron. Magdeb. apud Meibom. Tom. II. p. 333.*

d) *Ibid.* p. 334.

e) Henr. Aquilonip. *de primord. vrb. Lubec. Lib. II. Cap. XV.* p. 687. *apud Meibom.*

f) *Chron. Colon. ad ann. clō ccc lxxviii, & clō ccc lxxii.*

CHRONICO COLONIENSI & POTGIESERO a) discimus. Ita vbiq; fere primas in ciuitatibus tenuere plebei, postquam semel in vulgus manauit arcanum, posse etiam collegiis plebem ad senatoriam dignitatem adspirare. Et ita factum, vt in plerisque ciuitatibus plebs in senatu domineur, nullumque prodeat SC, nisi illud ratum esse iusserint tribuni plebis, die Gilden, Gemeinheits- Meistere, Viertheils- Meistere, Freunde von Gilden und Gemeinen.

§ XII.

Nec potuere non inde nasci variae consuetudines, quae etiamnum tantum non vbiq; obtinent. Sic quum officia hoc modo oppidanis fierent propria, homines vero feruituti obnoxii in oppida & ciuitates non admitterentur, vt supra §. IX. demonstratum: factum inde, vt nemo ad addiscendum officium adpellere posset animum, nisi qui ingenios natales, testimonio a magistratu loci impetrato, demonstrasset: b) nemini vero in collegia pateret aditus, nisi qui offerre posset testimonium, artem vel officium se rite addidisse, den Lehy- Brieff. c) Et hoc iure etiamnum vtimur tanto magis, quo minus iura Germaniae permittunt, vt seruilis conditionis homines in ciuitates admissi dominis subtrahantur. Vnde & nata paroemia: Die Aemter und Zünfte müssen so reine seyn, als wenn sie eine Taube gelesen hätte. d)

§ XIII.

Quum porro collegia ac tribus plerisque locis eo iure gauderent, vt ex iis senatores ipsique consules cooptarentur: non abs re visum, vt & spurios, qui vetere iure Germanico infames habebantur, e) omnesque, quibus salua non esset existimatio, excluderentur. Vnde frequentissima in Codicillis

H 3

lis

a) Potgieser, de statu & cond. hom. propr. p. 59.

b) Wehner, Obs. Pract. voce: Zünfte.

c) Ruland, de Commiss. Part. I. Lib. IV. Cap. VI.

d) Hert. Paroem. iur. Lib. I. par. XIV. p. 47.

e) Jus Prou. Sax. Lib. I. art. XXXVII.

lis ingenuitatis formula: daß sie echt und recht geboren, item, daß die Eltern mit fliegenden Haaren zu Kirchen und Straßen gegangen. Neque tamen ubique id obtinuit, & quemadmodum iam olim saeculo XIII. LEGIBVS MUNICIPALIBVS BRVNSVICENSIBVS a) cautum est: Ein unecht Bone, de sect wol handelt, mach wol Ehilde winnen: ita dubium non est, quin princeps, a quo hodie collegiorum dependet constitutio, hanc consuetudinem abolere possit. Quia vero id est difficillimum propter externos, qui eiusmodi tironem manumissum non admittere, neque cum eo collaborantes tolerare solent: cautius agunt, qui per rescriptum principis, vel comitis palatini, vel vtriusque tollendam hanc natalium maculam curant.

§. XIV.

Cur quorundam opificum filios nefas fuit, opificia addiscere.

Ex eadem ratione tam ambitiose labem omnem a collegiis suis abesse voluerunt contribules, vt & quorundam opificum filios adspernarentur, neque eos iurium suorum redderent participes. Praecipue haec inuidia exclusit liberos textorum, tonforum, opilionum, molitorum, publicanorum, tibicinum, buccinatorum, balneatorum, donec, sublata hac absoña consuetudine, iis legibus imperii publicis b) prospiceretur. Caussam tanti contemptus alii aliam comminiscuntur: sed plerumque parum sufficientem. Non omnes hi opifices in re vili ac abiecta versantur, non omnes fundunt sanguinem, non omnes furti aliusque criminis suspecti sunt. Genuinam ergo rationem eam fuisse suspicor, quod haec opificia olim suis collegiis non gauderent, sed vnusquisque, cui esset artis fiducia, ea licite exerceret. Ergo & in pagis quilibet tale sibi vitae genus eligere suo arbitrio, seque ad eius, qui in ea professione exercitatus erat, disciplinam adplicare iure poterat. Quum ergo inde sequeretur, vt, qui haec opificia exer-

cerent,

a) *Leg. Brunsv. Part. II. art. XXVII. apud Leibnit. Script. rer. Brunsv. Tom. III. p. 433.*

b) *Recess. imp. Aug. anni cto Io XLVIII. Tit. von Handwerks - Eöhnen. §. 1. Reform. Polit. anni cto Io LXXVII, Tit. XXXVIII. §. 1.*

cerent, non omnes essent ingenui; merito eorum filios adspernari sibi visi sunt tribules in vrbibus. Quin si NOLDIO, a) VBALDO, b) FRIZIO, c) credimus, eandem olim status controuersiam mouerunt pictoribus, numulariis, coquis, lanionibus, pistoribus, fabris, carpentariis, librariis, sartoribus, nautis, fullonibus, aurigis, baiulis: cuius rei non alia excogitari poterit ratio, quam quod synonyma Germanis haberentur ebrliche Handwercke, & zünfftige Handwercke, filiique eorum opificum, qui in collegia vel corpora non coaluerant, ob originem suspecti viderentur.

§. XV.

Ex hac ergo collegiorum apud Germanos origine facile patet, quomodo de iure eorum sit pronunciandum. Si quas, ex quo iure eorum controuersiae sint definiendae? respondeo, esse vnicuique collegio sua priuilegia, esse sua statuta, quae ipsi contribules sibi condere possunt de rebus, quae ad vtilitatem collegii pertinent, d) *Zinnungs-Artickel*, quae valent tamquam pactiones, nec, iure communi, indigent confirmatione principum, e) quum princeps probans collegium, eo ipso illi concessisse facultatem statuta condendi censeatur. f) Moribus tamen confirmatio principis vel magistratus tantum non vbique exigitur, g) quum alias facile possit contingere, vt collegia vel ius publicum pactionibus suis imminuere conentur, vel iurisdictionem sibi adrogent, vel consuetudines varias absonas, & reipublicae detrimento futuras inuehant. Ex his ergo pactionibus a principe vel magistratu confirmatis primo omnium diiudicandum, si quid vel inter contribu-

*Ex quo iure
definiendae
collegiorum
controuersiae.*

a) Nold. *de statu nobilit. ciu. Cap. XVII. thes. LXII.*

b) Vbald. *de nobilit. axiom. LVI.*

c) Friz. *de nobil. thes. 30.*

d) *L. ult. D. de colleg. & corp.*

e) Hilliger *ad Donell. Lib. XVII. Cap. IX. not. o.*

f) Befold. *Polit. Lib. II. Cap. XII. thes. XXVI.*

g) Carpou. *Resp. lib. I. resp. XLVIII. n. XII. Wehneri Obseru. Pract. voce: Zünfft. Mev. ad ius Lubecense Lib. IV. Tit. XIII. art. III. n. XXXVII.*

les, vel inter diuersa collegia incidit controuersiae. His deficientibus, merito statuta urbium, leges prouinciales & recessus imperii adhibentur in consilium. Denique, vbi nec hae leges rem conficiunt, ius Romanum hic in subsidium consuli posse, haut abnuimus. Nam quum ex iis, quae sub initium huius capituli explicauimus, pateat, collegia Germanos accepisse ab Italis, & hos a Romanis: statim etiam iura pleraque & consuetudines simul recepisse videntur, veluti quod suos sibi constituant primicerios, Ober-Meistere, Ober-Meltesten, Innungs-Meistere, quod in commune conferant pecuniam, quod communi arca gaudeant, quod olim stas temporibus certa sacra obierint, templa sibi propria condiderint, (quale etiam num Helmstadii superstes, futuribus quondam proprium,) quod nonnumquam epularentur, & quae sunt huius generis alia. Quum ergo tanta sit collegiorum Germanicorum & Romanorum similitudo, nihil sane prohibet, quo minus ius Romanum hic adhibeatur in subsidium, ex eoque definiantur quaestiones, statutis collegiorum, vel legibus Germaniae nondum decisae.

§. XVI.

*Collegia a-
pud nos vel
licita, vel illi-
cita.*

Quo praemisso fundamento, facile de iuribus circa collegia respondere licebit. Apud nos quoque non secus, ac apud Romanas collegia in licita & illicita diuiduntur. Et illa quidem censentur licita, quae a summo imperante conceduntur firmanturque priuilegiis; haec, quae his destituuntur. Regalibus maioribus hanc potestatem accensent plerique, a) neminique eam facultatem competere aiunt, nisi qui superioritate gaudeat territoriali. b) Non desunt tamen exempla, quod & Landstadiis, ipsisque magistratibus municipalibus haec cura demandata est, tamquam pars eius administrationis, quae ad decus & utilitatem urbium pertinet, & vulgo vocatur: die Postcey. c)

§. XVII.

a) Besold. *diff. de regal. Cap. VII. thes. 1.*

b) Hert. *de superior. terr. §. XVII. Limn. Iur. Publ. Lib. IV. Cap. VIII. n. CCXCVIII.*

c) Mev. *ad Ius Lubec. Lib. IV. Tit. XIII. art. III. n. 6.*

§. XVII.

Ex eodem iure receptum est, vt apud nos quoque collegia gaudeant iure, sibi eligendi primicerios; Ober-Meistere, Ober-Neuesten, Innungs-Meistere. Item, quod collegiis esse possint bona & res communes. Hinc singulis trimestribus aliquid conferunt, a) hinc arcam communem, ad eas communes, vtenfilia communia, sigilla, aliaque huius generis habere & possunt & solent. b) Possunt heredes institui, c) posteaquam vetus illud ius, cuius VLPIANVS d) meminit, iam pridem apud ipsos Romanos obsoleuerat. Non vero omnibus in vniuersum collegiis tributum conferitur ius succedendi ab intestato, e) quin puto nullis, quia dispositio illa f) priuilegium continet, Romanis quibusdam collegiis, ob singularem reipublicae vtilitatem, concessum. Haec bona iuste acquisita suo arbitrio administrant collegae, nec magis princeps, vti recte a STRAVCHIO obseruatum, g) ordinarie a collegiis exigere potest accepti expensique rationes, quam a quolibet priuato. Quia tamen interest reipublicae, ne quis male re sua vtatur, h) & saepe in re communi minus frugales esse solent administratores, quam in propria: plerumque fieri solet, vt a magistratu quidam delegentur, qui conuentibus intersint, rationes inspiciant, easque dispungant, i) si quid ea de re incidat controuersiae.

Eorum administratio & res communes.

I

§. XIII.

a) L. I. §. 1. D. quod cuiusque vniu. nomine.

b) L. 1. pr. & L. 3. pr. dig. de colleg. & corp.

c) L. 8. C. de hered. instit.

d) Vlpian. Fragm. Tit. XXII. §. V. & ibi Schulting.

e) Hillig. ad Donell. Lib. IX. Cap. I. Tit. I. Brunaemann, ad tit. Cod. de hered. decurion.

f) L. 1. C. de hered. decur.

g) Strauch. de colleg. opif. §. XXXII.

h) §. 2. Instit. de his, qui sunt sui vel al. iur.

i) Knipschild, de iur. & priuileg. ciu. imper. lib. V. Cap. II. n. LXXX.

§. XIIX.

*Et gaudent
iuribus uni-
uersitatum.*

Ex eodem iure Romano receptum, quod collegia gaudent iure vniuersitatum. Hinc non censentur mori, si vel omnes sint mutati collegae, vel pars remaneat, a) immo si vel vnus viuit superstes, in illum omne ius collegii recidit. b) Hinc etiam litigant per actores vel syndicos, vel a lege constitutos, veluti quum maior natus, ex statutis, lites collegii peragere aut suscipere tenetur, c) vel mandato vniuersi collegii eiusue maioris partis, d) Habent porro collegia suos scribas, ministros, nuncios, libros communes, veluti matriculas, rationes, statuta, qui libri pro publicis instrumentis haberi solent, testibus BESOLDO, e) WEHNERO, f) RVTG. RVLANDO, g) STRAVCHIO, h) adeoque plene probare dicuntur. Ex eadem ratione consequitur, vt & statuta condere possint per modum pactionum, de rebus ad artem & collegium pertinentibus, dummodo nihil minuant de iure ciuili, & rata habeantur a superiore, quod iure Romano, quia hoc pactiones huiusmodi lege generali confirmabat, i) non erat necessarium. Statuta ista obligant eos, qui sunt iurium collegii participes, nec tertio possunt opponi. k) Quin & iudex iis tenetur stare, l) nisi consuetudines vel rectae rationi aduersas, vel publicis imperii nostri legibus proscriptas adprobent, quales sunt: exclusio filiorum textorum, tonsorum, opilionum, molitorum, publicanorum, tubicinum,

- a) L. 7. §. 2. D. quod cuiusque vniu. nom.
 b) Carpzou. Part. II. Constit. VI. Def. XVII. n. IV.
 c) Wesemb. parat. D. tit. quod cuiusque vniu. nomine §. IV.
 d) L. 3. D. quod cuiusque vniu. nomine.
 e) Besold. Lib. I. Polit. Cap. XII. §. XXVIII.
 f) Wehner. in obseru. pract. voce: Hücher, n. XIV.
 g) Ruland. de Commiss. Part. II. Lib. V. Cap. X.
 h) Strauchius ibid.
 i) L. vlt. D. de coll. & corp. L. 2 §. vt. C. de const. pec.
 k) Carpz. P. II. Constit. VI. Defin. LX. n. IV.
 l) Kniplsch. de iure & privil. ciu. imperial. Lib. V. Cap. II, §. XXIV.

num, balneatorum, a) epulae aduenis dari solitae, b) exclusio eorum, qui cum carnifice biberunt, c) vel ab alio adfesti sunt iniuriis, d) baptifmus boëtorum, e) de certo victu quotidiano, boëcis praebendo, conuentio, f) pactioes, ad monopolium in republica stabiliendum comparatae, g) prohibitio, ne quis opificum id, quod vnus coepit, perficiat, h) ne quis rem minoris vendat, i) ne exteri opifices nundinis publicis res suas venum exponant, k) de mutilandis eorum membris, qui extra collegium opificum exercent, l) & quae sunt huius generis alia. Quum porro vniuersitas sine aliqua coercitione, saltim conuentionali, consistere vix possit, haec etiam collegiis aliquatenus conceditur, dummodo iniurisdictionem non euadat, m) vel in alios, extra collegium, veluci vxores liberosque collegarum, non exerceatur. n)

§. XIX.

Quum vero vniuersitates & contrahere possint & delinquere, quippe quae moraliter vnā repraesentant personam: facile patet, quidquid de vniuersitatū contractibus & delictis iura nostra faciunt, id ad collegiorum conuentiones & delictorum.

I 2

ma-

- a) *Ordin. Polit. anni cto 15 LXXVII. Tit. XXXIIX. §. 1.*
 b) *Rec. imp. anni cto 15 XXX. Tit. XXXIX. §. 1. & Reform. Polit. anni cto 15 LXXVII. Tit. XXXIIX. §. 11.*
 c) *Richt. Part. II. Decis. IIX. n. XXIX. Hahn. ad Wesembec. tit. de his, qui not. infam.*
 d) *Ordinat. Polit. anni cto 15 LXXVII. Tit. XXXIIX. §. IV.*
 e) *Strauch. ibid. §. LHX.*
 f) *Ord. Polit. anni cto 15 LXXVII. Tit. XXXIIX. §. VI.*
 g) *L. vn. C. de monop.*
 h) *Moller. Semestr. Lib. 11. Cap. XV.*
 i) *Reform. Polit. Aug. de anno cto 15 XLIX. Tit. XXXVI. & Francof. cto 15 LXXII. Tit. XXXVII.*
 k) *Strauch. de colleg. opif. §. LXVII.*
 l) *Beier. Posit. iur. Germ. lib. 1. Cap. XV. §. LXVI.*
 m) *Carpzou. Part. II. Constit. VI. Deser. IX. n. VI.*
 n) *Reform. Polit. anni cto 15 XLIX. Tit. XXXVII. §. IV.*

maleficia iure posse adplicari. Collegia ergo contrahendo & alios sibi obligant, & aliis obligantur. Possunt ergo pecuniae collegii aliis recte collocari, sed non nisi sub pignoribus & hypothecis idoneis; a) Possunt etiam conueniri ex mutuo, nec ipsis prodest exceptio, pecuniam in rem collegii versam haut esse, si omnes collegae conuocari sese obligarunt, vel mandatum speciale, mutuum sumendi, dedere administratoribus. b) Alias, si soli administratores, vel generali exhibito mandato, vel imprudentibus reliquis mutuan accepere pecuniam, exceptio haec collegiis omnino prodest. c) Ex eodem fundamento restituuntur in integrum, quia vniuersitates minorum iure vtuntur, semper quippe sub administratorum cura constitutae atque permanentes. d) Tenentur quoque collegia, tamquam vniuersitates, ex delictis, e) non tamen a singulis collegis, sed ab omnibus, communicato consilio, & veluti ex compaeto commissis. f) Hinc modo multa illis irrogatur, modo bona publicantur, modo quaedam ipsis adimuntur priuilegia, modo ipsa collegia distoluuntur, opificii exercitio promiscue permisso. g) Si poenam capitalem vel extremum supplicium mereatur maleficiu, non omnes, sed sceleris auctores ac participes puniuntur, nisi illud per conspirationem commissum esse adpareat. h)

§. XX.

Denique expediti iuris est, collegia, vt alias vniuersitates,

*Eorundem
dissolutio &
separatio.*

- a) L. 35. §. 1. *D. de usus.*
 b) Hartm. *Pist. Lib. I. qu. XXXVII. n. IV.*
 c) L. 27. *D. de reb. cred.*
 d) L. 3. *C. de iur. resp. Berlich. Decif. CCCL. n. II.*
 e) L. 9. §. 1. *D. quod met. causf.*
 f) *Cap. Dilectus. 30. X. de Simon.*
 g) *Strauch. ibid. §. CXIIX.*
 h) *Arg. const. criminal. art. CXLVIII.*

tes, dissolui posse. Id vero fit vel morte omnium collegarum, vel renunciatione, vel reuocatione superioris ob delictum, vel vrgentem reipublicae vtilitatem. a) De renunciatio-
ne dubitatum memini. Quum enim certi opifices tria col-
legia in territorio constituissent, eisque se plures extra ter-
ritorium adiunxissent, ex his vero quidam, crescente opifi-
cum numero, domini consensu, singulare molirentur colle-
gium instituere, putarunt se collegae iure prohibendi gau-
dere, maxime quum inter se iam pridem pactionem iniis-
sent tria ista collegia, nullum alterius collegas admittiturum,
sed ex quibus vrbibus opifices se iam antiquitus ad vnum
ex his collegiis adplicuissent, ex iis reliqua nullum recipere-
rent in collegium. Sed consultus ea de re illustriſſimis Ictorum
Hallensium ordo collegii partem, inuitis ceteris, collegio
renunciare, & vel ad aliud transire, vel in nouum coire pos-
se, respondit, partim, quia inter collegas sit quaedam veluti
societas, cui renunciare vnusquisque queat, b) partim, quod
in collegio profiteri nomen, sit res merae facultatis, ex qua
praescriptio nulla nascatur, nisi haec initium capiat ab actu
prohibitionis, & alter per tempus legitimam adqueuerit. c)
Quod ad pactum inter collegia ista tria initum attinet, illi
vel ideo nullum inesse pondus videbatur, quod illud ad res
inter alios actas pertineret, neque adeo, praeter ipsos paci-
scentes, quemquam obligare posset. d)

§. XXI.

Sed quam ad singula progredi, eaque accuratius o- *Conclusio ex-*
mnia expendere, nec temporis ratio, nec chartae, huic exer- *ercitationis.*
cita-

a) Beier, *de colleg. opif. Cap. XII, §. XVI.* Strauchius §. CXXXIII.

b) *L. 67, §. 3 D. pro soc.*

c) *L. 3 C. in quibus causis cess. long. temp. praeser.*

d) *L. 3. pr. D. de transact.*

citationi destinatae modus permittere videatur; tanto libentius hic subsistimus, quanto minus nobis propositum fuit, minima quaeuis confectari, & a STRAVCHIO, FRITSCHIO, BEIERO, aliisque occupata repetere. Sufficit enim, nos haec iura reuocasse ad fundamenta sua, e quibus vnusquisque de iis ipse respondere facile queat. Ceterum in portum delati, votiuam Deo tabulam suspendimus, eique gratias, quas mens concipit, maximas iure meritoque agimus.

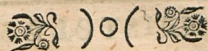
S. D. G.

ERRATA.

Pag. 2. lin. 33. leg. pro Germanotum, *Germanorum* p. 13. lin. 27. l. pro SYL. SIL. p. 30. lin. 8. l. pro autaut, *aut* p. 30. lin. 12. l. pro desineret, *desineret*. p. 33. lin. 27. l. pro *Mænos*, *Mænos*. p. 36. lin. 11. l. pro nonnon, *non* p. 37. lin. 4. l. pro COLLECIVM, COLLEGIVM p. 39. lin. 11. l. pro numquam, *numquam* p. 37. lin. 15. l. pro Principium, *Principum*. p. 59. in marg. l. pro hacum, *harum*. p. 62. in marg. l. pro filias, *filis* p. 63. in marg. l. pro controuersiae *controuersiae*. Leuiora B. L. ipse corriget.

V I R O

SVMME REVERENDO DOCTISSIMOQVE

D O M I N O

IO. MICHAELI SCHVMANNO,
Confiliario Ecclesiastico Saxonico, Superintenden-
denti Weisfenfelensi, & in Gymnasio Auguftaco
S. S. Theol. P. P.

AMICO INTEGERRIMO,

S. P. D.

IO. GOTTL. HEINECCIUS, D.

Edit ad **TE, VIR SVMME REVERENDE**, quem disciplinae meae credidisti, filius, & quidem doctior, vti spero, & optimarum artium, sapientiae, ipsiusque iurisprudentiae praeceptis bona fide perpolitus, quin & edito hoc in publicum specimine praestantissimo clarior. Ita videlicet in fatis fuit, vt & au-
K spi-

EPISTOLA.

---

spicium Halensis muneris, & eiusdem finem SCHV-
MANNVS illustraret. Vix me spartae, quam
nactus fueram, ornandae accinxeram ante hoc
decennium, quum primus mecum cathedram con-
scenderet SCHVMANNVS: iam vasa concla-
mantem parantemque abitum, eodem me comi-
tatur SCHVMANNVS, TVVS vterque, sed non
minus profecto meus. Quantam inde volupta-
tem capiam, quod me satisfecisse putem amicitiae
legibus, amicoque tres filios ad omnem sapienti-
am prudentiamque haut perfunctorie formatos
domum remiserim: satis TV, VIR SVMME
REVERENDE, pro amicitia nostra iudicabis,
Iam nihil superest, quam vt vota concipiam, TI-
BIque non solum tales filios gratuler, verum etiam
a Deo, omnis bonidatore, id impetrem precibus,
vt, quemadmodum natu maximum, raro exemplo,
collegam nactus es dignissimum, ita reliqui spem
de se conceptam non solum impleant, verum et-
iam longe superent, TIBIque voluptati, familiae-
que decori sint ac pulcherrimo ornamento. Et
ita quidem Hala discedere iuuat, Hala, inquam,
cuius me forte numquam poenituisset, nisi hic mi-
rifice me angeret amicorum penuria. Is, qui pri-
mas in eorum numero tenebat, ex hac rerum hu-
ma-

EPISTOLA.

---

manarum caligine ad coelestem lucem euolauit, TV, qui secundas tenebas, Weisenfelsam discessisti, ad splendidiora subeunda munera euocatus. Reliqui, si a paucis discesseris, ita deposuere Heinecciani nominis memoriam, ut tot, quae in illos collata meministi, beneficia malefactis pensare, mihi que aegre facere non dubitarint, miserrimo profecto hominum, si tantum istis Vertumnis potentiae, quantum irarum, esset. Sed uti his nolo diutius fudes in oculis esse: ita accuratior, ubi cumque vixero, erit amicitiae nostrae custodia, cuius mihi memoria numquam, nisi morienti elaboratur. TV vale, & precibus me adiuua, TVI profecto amantissimum. Halae Id. Sept. clōlōccxxiii.

K 2

Nobi-

EPISTOLA.

NOBILISSIMO DOMINO
Gotthilff AVGVSTO SCHV-
MANNO,

S. P. D.

IOANNES FRIDERICVS SEYFARTVS,
I. V. D.

EX quo TEcum familiariter sum versatus, quid valeas in legum doctrina, & qua facilitate TIBI cedant theoriae & praxeos difficultates, satis intellexi. Coepisti in lectionibus practicis, quibus, me duce, interfuisti, causas perorare, & litium formulas scribere, ita, vt ipse possem esse testis, temporis interuallum, quod iurisprudentiae studio dicatur, TE laudabiliter transmisisse, nisi dissertationis huius paginae eruditionis TVAE luculenta essent testimonia. Nihil igitur reliquum est, quam vt illis me faciam sodalem, qui de feliciter peracto studiorum cursu laetam animi sententiam TIBI sunt declaraturi. Sincera, crede mihi, gratulatio est, quam ceteris amicorum TVORVM laetitiis iungo, & quemadmodum animi integritas verborum odit ambages, breue votum est: Deus fortunet studia, & secundet incepta TVA in reipublicae vtilitatem, Optimi Parentis desideria & amicorum voluptatem. Dabam Halae. II. Kal. Octobr. MDCCXXIII.

Nobilis-

EPISTOLA.

Nobilissimo Doctissimoque

DOMINO

GOTTH. AVGVSTO SCHV-
MANNO

RESPONDENTI

S. P. D.

GEORG. AVGVST. DATHE.

OPPONENS.

Olui saepenumero, iterumque dolui ha-
stenus, tardius paullo inter nos coaluisse
amicitiam illam, ad quam humanitas
TVA tandem faciles adeo aperuit mihi
fores. Noueram enim quantum bonum
fit, vbi sunt praeparata pectora, in quae tuto secretum
omne descendat, quorum conscientiam minus, quam tuam
timeas, quorum sermo solitudinem leniat, sententia
consilium expediat, hilaritas tristitiam dissipet, conspe-
ctus ipse delectet. Proinde constitutus quasi in specu-
la id illico egi, vt familiaritas haec nostra arctius in dies
coiret, aut, vt ita loquar, conglutinetur, & in verae
perennisque amicitiae abiret pignus. Inimica equidem

K 3

sem-

EPISTOLA.

---

semper fuit mihi multorum conuersatio, cum nemo non aliquod vitium nobis commendet, aut imprimat, aut nescientibus allinat: Quum tamen semper sit, ad alliciendas mentes hominum, ingens honesti virtutisque potentia, cuius pulchritudo animos circumfundit, & delinatos admiratione luminis ac fulgoris sui rapit, qui factum sit, vt me in amicitiam TVAM vsque eo lubentem pertraxeris, nec miratus vnquam fui, nec ambiguus haesi. Enim vero, propitiis pariter Musis, ac magna cum religione & solertia in Diuae Themidos castris strenue militans, veri olim iustitiae sacerdotis nomen haut dubio meriturus, addidisti, verum hic fateri liceat, calcas subinde mihi, vt vestigia TVA premens, apes imitaret, quae vagantur, & flores, ad mel faciendum idoneos, carpunt, deinde, quidquid attulere, disponunt & per fauos digerunt. Vindicat sibi merito potiore laudem TVARVM partem insignis ille indefessusque labor, quo litteris haecenus incubuisti: Detur hoc ergo TIBI, nemine quidem refragante, cedatque in laudes TVAS, quod cum celeritate dierum vtendi velocitate certaueris, velut ex torrente rapido, nec semper casuro, cito haufurus! bene nimirum sapienterque ratus, vitam nobiscum diuidere somnum, & nil hinc iuuare, ex hoc tempore tam angusto maiorem partem mittere in vanum. Ita nempe formatus est sapiens, vt nec nobilem nec eruditum facere putet atrium plenum fumosis imaginibus, neminem in nostram gloriam vixisse, nec, quod ante nos fuit, nostrum esse, exasciatum potius literis, edecumatumque virtutibus animum eundem facere, & supra cara mortalibus collocare. Non defuit e-

gregiis

EPISTOLA.

---

gregiis hisce conatibus TVIS Summum Numen, meis pariter, qui TVOS imitatus sum, clementissime adnuens. TIBI enim, vnde laborum, ad finem nunc feliciter perductorum, fructus carpere possis vberrimos, iamdum monstravit viam: vtrique nostrum vero, vt farti hinc & tecti discedere queamus, coelesti gratia obtigit. Abeamus ergo gaudio vndique perfusi ac delibuti lætitia, &, quo nos fata trahunt retrahuntque, lubenter sequamur! Sacratae vero amicitiae nostrae violari iura, eiusque tesseram sanctissime constitutam nefarie a me perfringi crederem, si nec de felici hoc rerum TVARVM exitu, qui quidem erudito illo doctrinae TVAE specimine, quod sub discessu TVO edere iam meditaris, omnibus numeris absoluitur, in sinu gauderem, nec, qua ratione factum id sit, lineis hisce TIBI significarem. Stet ergo immotum semper hoc eruditionis TVAE documentum, eiusque testis sit omni exceptione maior! At, stet immobilis itidem amicitia nostra, quam hæcenus non memini interruptam, nec vel temporum vel locorum intervallis vnquam exolescat! Amoris quidem mei ac propensissimi in TE affectus si quos obsides a me desideres, sint, quosunque velis, & vel solae hae litterae. Deum suppliciter veneror, vt felici TE auspicio hinc abire non modo, sed & aliis deinceps vacantem curis, lactum in dies iubeat succrescere. Adiuuet honestissimos laudabilesque conatus TVOS coelestis fauor, vt fortunam vbiuis experiaris fautricem! Muniat TE validissimo praesidio suo ac Panchresto ille rerum omnium moderator & arbiter; quin ita TE in posterum protegat, vt vites cuncta perpeffu aspera, omneque acerbioris fati genus, nec
angu-

EPISTOLA.

---

angustiis durioribus, aut vlllo calamitatum premaris aestu,
sed laboribus TVIS parem nanciscens fortunam ita agas
nullo non tempore, vt laeta omnia TIBI hinc TVIS-
que eueniant atque ex votis fluant. Me, quod Poëta
canit,

*nec Chimaerae spiritus igneae,
Nec si resurgat Centimanus Gigas,
Diuellet vnquam.*

En! affectus tenerrimi fingnificationem, qua discenden-
tem TE prosequor; hunc tantum abest, vt vel absen-
tia TVA, vel temporis edacitas funditus eradicet, vt eum
potius, vbicunque ero, & custodire velim assidue, & per-
seuerantissime conseruare. Fac ea vicissim, quibus me
haut iudicas indignum, fauori TVO ac beneuolentiae
inposterum etiam me habens quam commendatissi-
mum. Dab. Halae Vened. II. Kal. Octobr.
A. R. S. clolo ccxxiii.

ULB Halle

001 618 954

3

56

62. H.
ga 7

Q. D. B. V.
DE

1723

Spitz

Farbkarte #13

B.I.G.

COLLEGIIS ET CORPORIBVS OPI- FICVM,

Con
denen **Sünfften** und **Ennungen**
derer **Handwerker.**

EXERCITATIO IVRIDICA,
INDVLGENTE ILLVSTRI IVRECONSVLTORVM
ORDINE,

IN ACADEMIA FRIDRICIANA,
PRAESIDE

IO. GOTTLIEB HEINECCIO, Icto,
SACR. REG. MAI. BORVSS. A CONS. AVL.
IVR. ET PHILOS. PROF. PVBL. ORDIN.

P. P.

A.

R. A.

Gotthilff AVGVSTO SCHVMANNO, HALL,
IVR. VIR. STVD.

D. SEPTEMBR. c1o 10ccxxiii.
H. L. Q. C.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
LITTERIS CHRISTIANI HENCKELII, ACAD. TYPOGR.

1723